

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามสาระเนื้อหา จากหัวข้อดังนี้

1. การบริหารงานของโรงเรียนคาทอลิก สังเกตสังฆมณฑลจันทบุรี
2. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.1 ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.2 เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.3 นโยบายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.5 บทบาทและหน้าที่รับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
4. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 4.1 ข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
5. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การบริหารงานของโรงเรียนคาทอลิก สังเกตสังฆมณฑลจันทบุรี

โรงเรียนคาทอลิก สังเกตสังฆมณฑลจันทบุรี เป็นโรงเรียนเอกชนฝ่ายคริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งตั้งอยู่ในเขตการปกครองของคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกประเทศไทย ครอบคลุม 8 จังหวัด ภาคตะวันออก คือ ตราด จันทบุรี ระยอง ชลบุรี ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก และสระแก้ว ใช้ชื่อย่อว่า “รสจ.” ปัจจุบันมีโรงเรียนในสังกัดทั้งสิ้น 18 โรงเรียน (ปฏิทินคาทอลิก, 2546, หน้า 134) ดังนี้

1. โรงเรียนคริสตสงเคราะห์ อ.องครักษ์ จ.นครนายก
2. โรงเรียนอนุบาลคริสตสงเคราะห์ อ.องครักษ์ จ.นครนายก
3. โรงเรียนประชาสงเคราะห์ อ.พานทอง จ.ชลบุรี

4. โรงเรียนอนุบาลประชาสงเคราะห์ อ.พานทอง จ.ชลบุรี
5. โรงเรียนดาราสมุทร อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี
6. โรงเรียนปรีชาานุศาสน์ อ.เมือง จ.ชลบุรี
7. โรงเรียนวัฒนานุศาสน์ อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี
8. โรงเรียนดาราสมุทรบริหารธุรกิจ อ.เมือง จ.ชลบุรี
9. โรงเรียนอนุบาลโสฬพัฒนา อ.เมือง จ.ชลบุรี
10. โรงเรียนสันติภาพ อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา
11. โรงเรียนดาราจรัส อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา
12. อันตนเนอสเซอรี อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา
13. โรงเรียนศรีนฤทัย อ.ขลุง จ.จันทบุรี
14. บ้านยอแซฟพิทักษ์ อ.เมือง จ.จันทบุรี
15. มารีเนอสเซอรี อ.เมือง จ.ระยอง
16. โรงเรียนเทวรักษ์ อ.ศรีมโหสถ จ.ปราจีนบุรี
17. โรงเรียนชุมชนพัฒนา อ.เมือง จ.สระแก้ว
18. โรงเรียนปัญญทรัพย์ เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร

การบริหารงานของโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี มีบาทหลวงเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารงาน ซึ่งบาทหลวงได้รับการพิจารณาคัดเลือกจากคณะที่ปรึกษาของประมุขสูงสุดของสังฆมณฑลจันทบุรี และได้รับการแต่งตั้งจากประมุขสูงสุดของสังฆมณฑลจันทบุรีให้ดำรงตำแหน่งผู้แทนผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ และครูใหญ่ และมีซิสเตอร์หรือภคินีคณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนของสังฆมณฑลจันทบุรีเป็นผู้ร่วมงาน โดยได้รับมอบหมายจากผู้แทนผู้รับใบอนุญาตให้ดำรงตำแหน่งผู้จัดการ หรือครูใหญ่

ปรัชญา คติพจน์ วิสัยทัศน์ ภารกิจ และอุดมการณ์ ในการบริหารงานโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี

โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี มีปรัชญาในการบริหารจัดการศึกษาว่า **"การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิต"**

การศึกษา คือ การพัฒนาคนทั้งครบ (Personal Wholistic Development) ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เพื่อจะได้เป็นคนบริบูรณ์ ชีวิต คือ การรู้จักความจริง และรักความดี เพื่อบรรลุถึงสันติสุขและความเจริญอันถาวร สัมพันธภาพระหว่างชีวิตกับความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมกับพระวรสาร ความรู้กับคุณธรรมเป็นจิตสำนึกของมนุษย์ทุกคน

คติพจน์โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี

“ความรู้คู่คุณธรรม นำวินัย” ความหมายดังนี้ ความรู้คู่คุณธรรมเน้นให้เห็นเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ ในการจัดการเรียนการสอนซึ่งต้องให้ความสำคัญควบคู่กันไป เพื่อพัฒนา นักเรียนให้ทั้ง “เก่งและดี” “ฉลาดและซื่อสัตย์” นำวินัยเน้นให้เห็นความสำคัญของระเบียบวินัย ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคม เป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนจนเป็นนิสัย และเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดประจำตน

วิสัยทัศน์โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี

มุ่งพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา เพื่อพัฒนาคนทั้งครบ ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ด้วยหลักธรรมทางศาสนา สู่การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและสังคม

ภารกิจโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี

1. ส่งเสริมให้โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี มีมาตรฐานการศึกษาโดยใช้ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในและภายนอก และยกระดับมาตรฐานการศึกษา
2. ส่งเสริมให้มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามหลักการ และจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนทั้งครบ
3. เร่งรัดการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมและเทคโนโลยี เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
4. จัดสวัสดิการที่มีคุณภาพให้แก่บุคลากรทุกระดับ
5. พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ
6. ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรระดับผู้ช่วยครูใหญ่ให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
7. ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามหลักศาสนา แก่บุคลากร และผู้เรียน
8. เสริมสร้างค่านิยมที่ดีงามให้แก่บุคลากรและผู้เรียน โดยเฉพาะคุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของไทย และการดำรงตนในครอบครัว และสังคมอย่างมีความสุข

อุดมการณ์โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี

1. โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาทุกโรงเรียน
2. โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี จัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา และได้รับรองมาตรฐานการศึกษา
3. โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้เกิดการเรียนรู้ และมีพัฒนาการทั้งครบ

4. บุคลากรมีสวัสดิการที่ดี มีขวัญกำลังใจ และมีความผูกพันกับสถาบัน
5. โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี มีบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
6. โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
7. บุคลากรมีความรู้และความเข้าใจในงานและการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ
8. บุคลากรระดับผู้ช่วยครูใหญ่ มีความสามารถบริหารจัดการร่วมกับผู้บริหารเต็มศักยภาพ
9. บุคลากรปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาและเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น
10. บุคลากร ผู้เรียน เห็นคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรม และปฏิบัติตามประเพณีที่ดีงามของไทย
11. บุคลากร และผู้เรียน ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
12. บุคลากร ผู้เรียน เคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน (336 ปี การศึกษาคาทอลิก ไทย, 2545, หน้า 76)

สรุปได้ว่า โรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี ได้กำหนด ปรัชญา คติพจน์ วิสัยทัศน์ ภารกิจ และอุดมการณ์ในการบริหารงานอย่างชัดเจนในทุก ๆ ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กระทรวงศึกษาธิการโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 27 และบทเฉพาะกาล มาตรา 71 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เห็นสมควรกำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ขึ้นโดยยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ กล่าวคือ จัดเป็นหลักสูตรแกนกลาง จัดโครงสร้างหลักสูตรให้ยืดหยุ่น กำหนดมาตรฐานการศึกษารวม 12 ปี สาระการเรียนรู้มาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และเป็นช่วงชั้น ๆ ละ 3 ปี จัดเฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาจัดทำสาระในรายละเอียดเป็นรายปี/รายภาค ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว

ชุมชน สังคม และประเทศชาติ รวมถึงจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลัก ผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้ และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผลสัมฤทธิ์ความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ และสามารถเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์ได้ทุกระบบการศึกษา

หลักการ เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาชาติ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์

2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า

3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้าง เพื่อให้สถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรของสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. **ระดับช่วงชั้น** กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

1.1 ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

1.2 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6

1.3 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

1.4 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

2. **สาระการเรียนรู้** กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ภาษาไทย

2.2 คณิตศาสตร์

2.3 วิทยาศาสตร์

2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

2.6 ศิลปะ

2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

2.8 ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่มคือ *กลุ่มแรก* ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลุยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ *กลุ่มที่สอง* ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

ส่วนเรื่อง สิ่งแวดล้อม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา

กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้น สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ให้สอดคล้อง และสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

3. **กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน** เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติ กิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตัวเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้านทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็น แนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติ ให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

3.1 **กิจกรรมแนะแนว** เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต ภูมิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งครูทุกคนต้องทำหน้าที่เป็นครูแนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิตการศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

3.2 **กิจกรรมนักเรียน** เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ได้แก่ กิจกรรม ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์

4. **มาตรฐานการเรียนรู้** หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 **มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน** เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2 **มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น** เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่

สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นขึ้น ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

5. เวลาเรียน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

5.1 ช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3) มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4 – 5 ชั่วโมง

5.2 ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6) มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4 – 5 ชั่วโมง

5.3 ช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3) มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5 – 6 ชั่วโมง

5.4 ช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6) มีเวลาเรียนปีละประมาณไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

การจัดหลักสูตร หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในการพัฒนา ผู้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับผู้เรียนทุกคน กลุ่มเป้าหมาย สามารถปรับใช้ได้กับการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

ในส่วนของจัดการศึกษาปฐมวัย กำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็น การเฉพาะ เพื่อเป็นการสร้างเสริมพัฒนาการและเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเข้าเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สถานศึกษานำไปใช้จัดการเรียนรู้ในสถานศึกษานั้น กำหนดโครงสร้างที่เป็นสาระการเรียนรู้ จำนวนเวลาอย่างกว้าง ๆ มาตรฐานการเรียนรู้ที่แสดง คุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบ 12 ปี และเมื่อจบการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ของสาระการเรียนรู้แต่ละ กลุ่ม สถานศึกษาต้องนำโครงสร้างดังกล่าวนี้ไปจัดทำเป็นหลักสูตรของสถานศึกษา โดยคำนึงถึง สภาพปัญหา ความพร้อม เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องจัดทำรายวิชาในแต่ละกลุ่มให้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนด

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมเป็นหน่วยการเรียนรู้ รายวิชาใหม่ ๆ รายวิชาที่มีความเข้มข้นขึ้นอย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเลือกสาระการเรียนรู้จาก 8 กลุ่ม

ในช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-3) และช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-6) และจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้ หรือรายวิชานั้น ๆ ด้วย สำหรับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3) นั้น ยังไม่ควรให้เลือกเรียนวิชาที่เข้มข้นขึ้น ควรเรียนเฉพาะรายวิชาพื้นฐานก่อน

สถานศึกษาต้องจัดสาระการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่มในทุกช่วงชั้น ให้เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ และระดับพัฒนาการของผู้เรียน โดยในช่วงการศึกษาภาคบังคับ คือ ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 จัดหลักสูตรเป็นรายปี และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จัดเป็นหน่วยกิต ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ประถมศึกษาปีที่ 1-3 และปีที่ 4-6 การศึกษาระดับนี้เป็นช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ หลักสูตรที่จัดขึ้น มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณการวิเคราะห์ การติดต่อสื่อสาร และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ เน้นการบูรณาการอย่างสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและวัฒนธรรม

ช่วงชั้นที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ และยังเป็นการจัดการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวมด้วย มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตน พัฒนาความสามารถทักษะพื้นฐานด้านการเรียนรู้ และทักษะในการดำเนินชีวิต ให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถเสริมสร้างสุขภาพส่วนตนและชุมชน มีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ

ช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4-6 เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน มุ่งปลูกฝังความรู้ ความสามารถ และทักษะในวิทยาการและเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ มุ่งมั่นพัฒนาตนและประเทศตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำ และผู้ให้บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ

ลักษณะหลักสูตรในช่วงชั้นนี้จัดเป็นหน่วยกิตเพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการจัดแผนการเรียนรู้ ที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียนแต่ละคนทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ

การจัดเวลาเรียน ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมในแต่ละชั้นปี ทั้งการจัดเวลาเรียน ในสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และรายวิชาที่สถานศึกษา จัดทำเพิ่มเติม รวมทั้งต้องจัดให้มีเวลาสำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนตามความเหมาะสม

การจัดเวลาเรียนสำหรับช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ประถมศึกษาปีที่ 1-3 และปีที่ 4-6 ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนวันละประมาณ 4-5 ชั่วโมง สำหรับช่วงชั้นปีที่ 1 ประถมศึกษาปีที่ 1-3 ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาในโรงเรียน เด็กจำเป็นต้องพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อช่วยให้สามารถเรียนวิชาอื่นได้รวดเร็วขึ้น ทักษะเหล่านี้ ได้แก่ ภาษาไทย ด้านการอ่าน และการเขียน และทักษะ คณิตศาสตร์ ดังนั้น การฝึกทักษะด้านการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณ จึงควรใช้เวลาประมาณ 50% ของเวลาเรียนทั้งหมดในแต่ละสัปดาห์ ส่วนเวลาที่เหลือก็ให้สอนให้ครบทุกวิชา ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วย

ช่วงชั้นที่ 2 ประถมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดเวลาเรียนในกลุ่มภาษาไทย และคณิตศาสตร์ อาจใช้เวลาลดลง เหลือประมาณ 40% ของเวลาเรียนในแต่ละสัปดาห์ โดยให้เวลากับกลุ่มวิทยาศาสตร์ ประมาณ 2 ชั่วโมง และวิชาอื่น วิชาละประมาณ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในช่วงชั้นนี้ การเรียนภาษาไทย และคณิตศาสตร์จะพัฒนาอยู่ในระดับที่สูงขึ้นเหนือระดับทักษะขั้นพื้นฐาน แต่ยังคงต้องฝึกฝน ทบทวนอยู่เป็นประจำ ในช่วงชั้นนี้ มีข้อสังเกตว่าเมื่อโรงเรียนมีเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ในแต่ละวัน เพื่อเรียนวิชาทักษะพื้นฐานดังกล่าว โรงเรียนก็จะมีเวลาอย่างเพียงพอให้เด็กที่มีโอกาสเล่น ทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและปฏิบัติงานต่าง ๆ โดยที่ต้องเรียนรายวิชาอื่น ๆ ด้วย แต่ก็ไม่นั่นในเรื่องรายละเอียดมากนัก คิดโดยประมาณ 80% ของเวลาที่ใช้สำหรับหลักสูตร ส่วนที่เหลืออีก 20% เป็นเรื่องของโรงเรียนที่จะจัดการได้ตามความเหมาะสม อย่างไรก็ตามเนื่องจากประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังประสบปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องของความขัดแย้งทั้งความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กร และสังคม ฉะนั้น สถานศึกษาจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ หาทางแก้ไข โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษด้วย

การจัดเวลาเรียนสำหรับช่วงชั้นที่ 3 และ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และปีที่ 4-6 การจัดการเรียนรู้กลุ่มภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ยังคงเป็นสาระการเรียนรู้ที่ควรจัดเวลาให้มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ทั้งในช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และปีที่ 4-6

ในช่วงชั้นที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 การกำหนดเวลาสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ควรจัดเวลาเรียนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ในช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งจะเริ่มเข้าสู่การเรียนเฉพาะสาขา ให้มีการเลือกเรียนในบางรายวิชาของในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และค้นหา “ รายวิชาเพิ่มเติมใหม่ ๆ ” บางรายวิชาที่น่าสนใจหรือที่มีความยากในระดับสูงขึ้นไป เช่น ในรายวิชาแคลคูลัส กลุ่มคณิตศาสตร์ชั้นสูงหรือวิทยาศาสตร์ชั้นสูง สำหรับผู้เรียนที่เรียนกลุ่มเหล่านี้ได้ดีเป็นพิเศษ

สำหรับช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4-6 หลักสูตรและกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เรียนยังคงเหมือนกัน ในช่วงชั้นที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 สำหรับผู้เรียนทุกคน แต่เมื่อขึ้นถึงช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนก็สามารถปรับรูปแบบการจัดหลักสูตรได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น ในบางกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มศิลปะ และกลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งยังถือว่าจำเป็นต้องเรียนอยู่ก็อาจจัดเป็นรายวิชาสั้น ๆ เป็นรายวิชาเดียวหรือรวมกันในลักษณะบูรณาการ หรือในบางรายวิชาของกลุ่มศิลปะ เช่น วิชาดนตรีหรือในบางรายวิชาของกลุ่มสังคมศึกษา เมื่อโรงเรียนจัดการเรียนรู้ได้ตามมาตรฐานช่วงชั้นที่ระบุไว้แล้ว ก็อาจพัฒนาเป็นวิชาเลือกเฉพาะทางในระดับสูงขึ้นไปก็ได้ เช่นเดียวกัน

การจัดเวลาเรียนในช่วงชั้นที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จะจัดเป็นรายปี มีเวลาเรียนประมาณ วันละ 5-6 ชั่วโมง

ส่วนช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีการคิมน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต โดยใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียนมีค่าน้ำหนักวิชา 1 หน่วยกิต โดยมีเวลาเรียนประมาณ วันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

ในการจัดเวลาเรียนดังกล่าวใช้เป็นแนวทางสำหรับการจัดการศึกษาในระบบที่มีสถานศึกษา ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ให้พิจารณายืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้ตามสถานการณ์และโอกาสที่จะเอื้อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้

การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ การจัดการศึกษาบางประเภทที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ได้แก่ การศึกษาทางด้านศาสนา นาฏศิลป์ กีฬา อาชีวศึกษา การศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นเลิศด้านต่าง ๆ การศึกษาสำหรับผู้บกพร่องในด้านต่าง ๆ ผู้มีความสามารถพิเศษ และการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและองค์กรต่าง ๆ การจัดการศึกษาเหล่านี้สามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้หลักเกณฑ์และวิธีการให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมแต่ละท้องถิ่น เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาตัวบุคคล และชุมชน ส่งเสริมให้บุคคลมีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อศึกษาและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รูปแบบการจัดการศึกษาที่แตกต่างกันของบุคคลและชุมชน อันจะนำผลไปสู่คนที่มีความสุข มีการปรับตัวที่ดีเป็นกำลัง

สำคัญของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ รู้จักเลือกรับข่าวสารข้อมูลที่มีอยู่หลากหลาย นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม เพื่อเป็นการเตรียมคนเข้าสู่สังคมโลกาภิวัตน์ เป็นภารกิจที่จำเป็นยิ่งของกระบวนการจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนมองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี มีวินัย และตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน จึงจำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการและวิธีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ซึ่งจุดหมายปลายทางของคนในโลกยุคโลกาภิวัตน์ คือ การอยู่ในสังคมอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ท่ามกลางการแข่งขัน ภายใต้ความร่วมมือกัน และรู้จักใช้เทคโนโลยีเพื่อตอบสนองความต้องการในชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27 วรรคที่ 2 กำหนดไว้ว่า ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ แสดงให้เห็นว่าในอนาคต ชุมชนจะต้องเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา การบริหารจัดการหลักสูตร การเรียนการสอนของแต่ละท้องถิ่น หลักสูตรเฉพาะแต่ละท้องถิ่นจะมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อสนองตอบความต้องการของแต่ละชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในด้านต่าง ๆ

หลักสูตรต้องสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของท้องถิ่นให้มากที่สุด รวมทั้งเป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา/ปรับปรุง/แก้ไข ได้แสดงความคิดเห็นด้วย ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อทัศนคติและการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเตรียมผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิลำเนาท้องถิ่นของตน หวังให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัว และท้องถิ่นของตน อีกทั้งช่วยปลูกฝังให้เกิดความรักและความผูกพันในท้องถิ่นอีกด้วย

หลักสูตรแกนกลาง เป็นหลักสูตรที่ส่วนกลาง โดยวิชาการเป็นผู้สร้างขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ในเรื่องที่เป็นส่วนรวม เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดี การดำรงชีวิต ฯลฯ เช่น เรื่องรัฐธรรมนูญ เรื่องประชาธิปไตย เป็นต้น จุดมุ่งหมายจะกำหนดเป็นภาพกว้าง ๆ ที่ต้องการให้ผู้ผ่านหลักสูตรได้เรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เนื้อหาที่กำหนดจะเป็นเนื้อหากลาง ๆ ที่กว้าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในวิชาเฉพาะต่อไป

1. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความหมายสอดคล้องกับหลักการพัฒนหลักสูตรมากที่สุด ทั้งนี้เพราะหลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่จะต้องใช้หลักสูตรนั้น และการพัฒนหลักสูตรนั้นควรให้ผู้ให้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนหลักสูตรด้วยซึ่งโบแฮมพ์ (สจ๊วต อุทรานันท์, 2532, หน้า 311) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีว่า อาณาเขต (Area) ที่เหมาะสมของหลักสูตรนั้นจะอยู่ที่โรงเรียนแต่ละแห่ง ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งมักจะมีสภาพปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังสามารถเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการพัฒนหลักสูตรได้โดยสะดวกอีกด้วย การพัฒนหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง หน่วยงานราชการและนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการพัฒนาระดับท้องถิ่นไว้ ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537, หน้า 28 – 29) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรระดับชาติมาพิจารณาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระบางอย่างให้สัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่น

จิราภรณ์ ศรีสุทนต์ (2530, หน้า 18) การพัฒนาระดับท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรแม่บทระดับชาติมาปรับบางอย่างให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง และความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละระดับ เช่น ภาค จังหวัด อำเภอ และกลุ่มโรงเรียน เพื่อแก้ปัญหาทางด้านการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2536, หน้า 66) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียดเนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จัดทำขึ้นให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ชีวิต เศรษฐกิจ อาชีพ และสังคม อย่างลึกซึ้ง

สุมิตร คุณากร (2532, หน้า 97) ได้กล่าวว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง การขยายหรือปรับหลักสูตรระดับชาติ การขยายหลักสูตรระดับชาติ คือ การนำเอาทั้งจุดหมายและเนื้อหาขยายความจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ซึ่งมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นพอที่ครูจะนำไปสอนได้ ส่วนการปรับหลักสูตรระดับชาติเป็นการนำเอาจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคม ภูมิศาสตร์และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา

มนทิชา ชนะสิทธิ์ (2539, หน้า 21) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาระดับท้องถิ่น หมายถึง การขยายหรือปรับหลักสูตรแม่บท โดยการจัดทำรายละเอียดเนื้อหาสาระ แผนการสอน

สื่อการสอน และเอกสารความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น ซึ่งจัดทำโดยโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด หรือเขตการศึกษา

นิคม ชมภูหลง (2545, หน้า 89) กล่าวว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง ประสบการณ์ทั้งมวลที่โรงเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2541, หน้า 2) ได้อธิบายความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น ไว้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนหรือสร้างจากหลักสูตรแกนกลาง ที่ปรับให้เข้ากับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียนตามท้องถิ่นต่าง ๆ หรือสร้างจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นต้องสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ เน้นการเรียนรู้ชีวิตของตนเอง ปรับตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการ การให้เทคโนโลยีและข่าวสารข้อมูลในการเรียนรู้ต่าง ๆ ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพชีวิตจริงของตนเอง สามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวและท้องถิ่นได้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542, หน้า 124) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรแกนกลางทั้งเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ที่พัฒนามาจากส่วนกลาง มาปรับขยายหรือเพิ่ม หรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น

ลำลี ทองธิว (2543, หน้า 18) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ดังนี้

1. เนื้อหาสาระ โครงสร้าง การจัดเวลา การบริหารหลักสูตร ซึ่งมาจากความต้องการของคนในท้องถิ่นเป็นสาระ แนวคิด หลักการที่คนในท้องถิ่นให้ความสำคัญ และมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดและการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นนั้น ๆ
2. เป็นหลักสูตรที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสร้างอย่างเท่าเทียมกับครูและผู้บริหารโรงเรียน
3. เป็นหลักสูตรที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการประเมินนักเรียน หรือค้นหาความรู้ทัศนคติในการเป็นคนในชุมชน

4. เป็นหลักสูตรที่ผสมผสานวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความเป็นท้องถิ่น กับความสามารถ ในการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ เป็นการพัฒนาท้องถิ่นในลักษณะพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของ ท้องถิ่นนั้น ๆ

พันวิทย์ ยืนยง (2543, หน้า 45) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า เป็น มวลประสบการณ์ที่จัดให้แก่ผู้เรียน โดยปรับหลักสูตรแม่บทให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของแต่ละท้องถิ่นหรือเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับท้องถิ่นชุมชน หนึ่งโดยเฉพาะ โดยการผสมผสานวัฒนธรรมของชุมชนและความเป็นท้องถิ่นในหลักสูตร เพื่อ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเอง เศรษฐกิจ อาชีพ และสังคมอย่างลึกซึ้ง เป็น การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในลักษณะพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างแท้จริง

ชนิษฐา เมืองเชียงหวาน (2544, หน้า 14) หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่ กระทรวงศึกษาธิการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานำเอาหลักสูตรมาปรับ เพิ่ม ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ท้องถิ่น และเป็นการเรียนรู้ที่นำไปใช้ได้ในชีวิต ประจำวัน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 107) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษา หรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียน ตามสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

จากแนวความคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตรระดับท้องถิ่น ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง กิจกรรมหรือมวลประสบการณ์ที่จัดให้แก่ ผู้เรียน โดยมีครูและบุคคลในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างประเมินหลักสูตร มีเนื้อหาสาระ การเรียนรู้ได้มาจากความต้องการของบุคคลในท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาจากหลักสูตร แม่บทให้มีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ นำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคม ปลุกฝังให้รักและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

นิรมล ศตวุฒิ (2543, หน้า 14-15) กล่าวว่า โดยปกติการพัฒนาหลักสูตร จะต้อง ดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาของสังคม หากหลักสูตรใดหลักสูตร หนึ่งที่สร้างขึ้นใช้สำหรับชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็สามารถ

สนองความต้องการของชุมชนนั้น หรือสังคมของคนกลุ่มนั้นได้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อให้เด็กและเยาวชน เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและช่วยกันสืบสานให้คงไว้
2. เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของท้องถิ่นของตนเอง สามารถแนะนำท้องถิ่นของตนให้เป็นที่รู้จักทั่วไปได้ และเกิดความรัก และภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง
3. เพื่อให้เด็กและเยาวชน ได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเอง และของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ โดยเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมจนสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุ และท้องถิ่นได้
4. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใช้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้ด้วย กล่าวคือโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบพัฒนาหลักสูตรเอง ครูในโรงเรียนได้มีบทบาทในการเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรได้เองด้วย
5. เพื่อสนองเป้าหมายของหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่น พัฒนาหลักสูตร และเน้นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น
6. เพื่อนำบุคลากรที่มีคุณค่าในท้องถิ่น เข้ามาร่วมพัฒนาหลักสูตร และจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

โดยสรุปแล้วจุดมุ่งหมายของหลักสูตรท้องถิ่น คือ เพื่อต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในท้องถิ่นของตนเอง ถึงประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้นโรงเรียนและชุมชนจึงจะต้องพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน

ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจากปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อแก้ปัญหาในท้องถิ่น จะเป็นทางด้านอาชีพหรือสามัญก็ได้ หรือปรับจากหลักสูตรที่มีอยู่ก็ได้ แต่ต้องเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน มีความใหม่ ทันสมัย และเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และเป็นหลักสูตรที่ปรับให้เข้ากับชีวิตของผู้เรียน ซึ่งครูและผู้เรียนจะเป็นผู้ที่ร่วมกันพัฒนา หรือสร้างหลักสูตรสำหรับตนเองที่มาตามสภาพของเหตุการณ์หรือปัญหาในขณะนั้น ดังนั้นหลักสูตรท้องถิ่นจึงมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองชีวิตจริงของผู้เรียนที่เป็นปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การเตรียมอนาคต รวมทั้งมีความเข้าใจในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ เรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติจริง เรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันและเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

2. เป็นหลักสูตรที่พัฒนาจากความต้องการหรือสิ่งที่ปัญหา ที่สอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหา

3. เป็นหลักสูตรระยะสั้นที่เป็นปัจจุบันและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในปัจจุบัน

4. เป็นหลักสูตรที่บูรณาการกับวิชาต่าง ๆ และบูรณาการกับชีวิตจริงได้

5. เป็นหลักสูตรที่ได้มาจากสภาพปัญหาหรือความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง

6. เป็นหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามระดับความสามารถและตรงกับสภาพปัญหาของตนเอง โดยครูเป็นเพียงผู้ร่วมวางแผนให้คำแนะนำชี้แนะ และอำนวยความสะดวก เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างสูงสุด (อุดม เขยกิจวงศ์, 2545, หน้า 6 – 7)

พนอม แก้วกำเนิด (2533, หน้า 34) ได้กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างจากหลักสูตรแม่บทที่ใช้ทั่วประเทศ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรสอดคล้องกับคำอธิบายในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา เป็นหลักสูตรในโครงสร้างรายวิชาบังคับหรือเลือกเสรี

2. มีเนื้อหาสาระสอดคล้องและเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคมของแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะ

3. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ แผนและแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น

4. มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น

5. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระ สนองความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่มโดยเฉพาะในการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการและงานอาชีพ

6. มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง รักท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2539, หน้า 34 – 38) มีลักษณะดังนี้

1. เป็นหลักสูตรสอดคล้องกับคำอธิบายในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาเป็นหลักสูตรในโครงสร้างรายวิชาบังคับเลือกหรือเลือกเสรี

2. มีเนื้อหาสาระสอดคล้องและเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคมของแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะ

3. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระชี้ให้เห็นถึงปัญหาความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน ในแต่ละท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
4. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ แผน และแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น
5. มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น
6. มีวัตถุประสงค์ และเนื้อหาสาระสนองความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะในการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการและงานอาชีพ
7. มีวัตถุประสงค์จะให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง รักท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, อ้างอิงจาก นิคม ชมภูหลง, 2545, หน้า 91) ได้กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นที่ดี ควรมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ จำเป็น 5 ประการ คือ

1. เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมจริงของท้องถิ่น
2. เป็นสภาพปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่น
3. ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นให้ดีขึ้น
4. ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพดีขึ้น
5. ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่ม ที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น และสอดคล้องสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองความต้องการของนักเรียนและชุมชน ในการแก้ปัญหา อนุรักษ์ และพัฒนาท้องถิ่นของตนตามศักยภาพ

ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น แม้ว่าหลักสูตรแกนกลางจะเป็นหลักสูตรแม่บทที่กำหนดให้เรียนสิ่งที่จำเป็นต่อพลเมือง แต่ยังมีข้อบกพร่องบางประการ หลักสูตรท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ (อุดม เขยทิวศ์, 2545, หน้า 7 – 8) ดังนี้

1. ตอบสนองการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามสภาพปัญหาที่เป็นจริง
 2. ตอบสนองความหลากหลายของปัญหา มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับเพศวัย มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด และทักษะ เน้นกระบวนการสอนให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริง จนเกิดทักษะและสามารถนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นได้อย่างเหมาะสม
 3. ทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อชีวิตจริง และผู้เรียนสามารถประยุกต์ไปใช้ได้ในชีวิตจริงสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง และมุ่งเน้นการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ไม่แยกส่วนหรือตัดตอนเป็นท่อน ๆ ของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมทางวิชาการ โดยผู้เรียนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการชี้แนะของผู้สอนอันจะนำไปสู่การคิดเป็น โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในสังคมตนเองและวิชาการอย่างเหมาะสม
 4. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพื่อที่จะมาใช้เป็นข้อมูลในการแก้ปัญหาในชีวิตของตนเองในวันข้างหน้า รวมทั้งวิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสม (คิดเป็น) กับชีวิตของตนเอง
 5. ชุมชนเป็นภูมิปัญญาเบื้องต้น และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนเอง
 6. ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับชีวิตจริงและการทำงาน รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตน มีการส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา
 7. ส่งเสริมความเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของสังคมในด้านศีลธรรม จริยธรรม การดำรงไว้ซึ่งสังคมประชาธิปไตย การร่วมรักษาสังแวดล้อม ก่อให้เกิดศรัทธาเชื่อมั่นภูมิปัญญา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ชุมชนและชาติ
 8. สามารถพัฒนาเพิ่มขึ้นได้ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา และเมื่อเรื่องนั้น ๆ ไม่เป็นที่สนใจและต้องการของท้องถิ่นรวมทั้งล้าสมัยแล้ว สามารถปรับเปลี่ยนได้ทันที
2. เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 109 – 110) ได้กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอน มุ่งเนื้อหาสาระ และประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่ว ๆ ไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นมากที่สุด

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อทัศนคติและการดำเนินชีวิตของคนไทย ทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิสำเนาท้องถิ่นของตนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนอย่างมีความสุข

3. การเรียนรู้ที่ดีควรเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้เร็วกว่า ดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริง ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นของตน แทนการเรียนรู้เรื่องไกลตัว ซึ่งทำให้ผู้เรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจ และไม่มีความรู้สึกที่ดีต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ยังช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพัน รวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

4. ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของไทยมีอยู่มากมาย และมีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ หัตถกรรม เกษตรกรรม ดนตรี การแสดงวรรณกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 311) ได้กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 2 ประการ คือ

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่

สร้างขึ้นมาจึงมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ ย่อมสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วยในทางปฏิบัติ ถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางมากนัก ย่อมสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

นิคม ชมภูหลง (2542, หน้า 1) กล่าวว่า สาเหตุที่ต้องมีหลักสูตรท้องถิ่นเพราะการจัดการศึกษาที่ผ่านมา นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพสังคม เศรษฐกิจของท้องถิ่นน้อยแต่ต้องไปเรียนเรื่องไกลตัว ทำให้นักเรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง ทั้งไม่สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีได้

สุพร บำรุง (2544, หน้า 32) สาเหตุที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่แท้จริงของผู้เรียน

สรุปได้ว่า เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร คือ หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ไม่สามารถสนองตอบความต้องการของท้องถิ่นได้ จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรให้สนองความต้องการในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยการร่วมมือของคนในชุมชน

3. นโยบายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้ ตามมาตรา 7 คือ ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษามรดกประเพณีส่วนรวมของประเทศรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้ อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเองมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรา 23 การจัดการศึกษา ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเองและ

ความสัมพันธ์ของตนเองและสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

กรมวิชาการ (2540, หน้า 36) ได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นคือ

1. จัดหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น ทั้งสาระการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ โดยให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และสังคม
2. จัดหลักสูตรให้มีความหลากหลาย ทั้งในด้านการจัดทำสาระของหลักสูตร เปิดโอกาสให้ชุมชน ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ตั้งแต่การวางแผน กำหนดสาระของหลักสูตร กำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษา
3. การจัดทำหลักสูตรในระดับของท้องถิ่นโดยสถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง รวมทั้งให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ด้วยการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้รายปี รายภาค รายวิชา (รายปี/รายภาค) หน่วยการเรียนรู้แผนการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
4. การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตร หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่สมบูรณ์มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นไทย
5. การจัดสัดส่วนของสาระการเรียนรู้ให้ความสำคัญต่อหลักสูตรท้องถิ่น ตามตารางที่

1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สัดส่วนของสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร พุทธศักราช 2544

ช่วงชั้น	สาระการเรียนรู้		กิจกรรมพัฒนา	รวม %
	วิชาแกน %	วิชาเลือก %	ผู้เรียน %	
ป.1 – 3	80	-	20	100
ป.4 – 6	70	10	20	100
ม.1 – 3	50	35	15	100
ม.4 – 6	35 (30 หน่วยกิต)	53 (ไม่น้อยกว่า 45 หน่วยกิต)	12 (400 ชม.)	100

ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นได้นั้น จะต้องพิจารณาดำเนินการอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การจัดทำและพัฒนาหลักสูตร ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองเรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมไทยในท้องถิ่นของตนจากใกล้ตัวออกไป แต่ไม่ละเลยที่จะเรียนรู้ท้องถิ่นของตนเองให้ละเอียดมากขึ้นจนสามารถแก้ปัญหา พัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตนเองได้ นักเรียนจะรักท้องถิ่น ไม่อพยพออกไปจากท้องถิ่นของตนเอง

2. จัดกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้พบเห็นสัมผัส ได้กระทำจริง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจสังคม ได้ฝึกอาชีพ การปฏิบัติงานและดำเนินการอย่างแท้จริงในท้องถิ่น กิจกรรมเหล่านี้จัดเป็นกระบวนการเรียนของนักเรียน นั่นคือ การดึงสภาพนอกโรงเรียนเข้าสู่การเรียนของนักเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น

3. กระบวนการเรียนการสอน ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนช่วยอย่างใกล้ชิด ทรัพยากรท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ โรงเรียน สถานประกอบการ ฯลฯ ทรัพยากรมนุษย์อันได้แก่ วิทยากร วิชาการต่าง ๆ อาชีพต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมตามโครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่นด้วย

การจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้มีเจตนาคำให้การศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน คู่ครองสิทธิและความเสมอภาค ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยบุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษาพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง

โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน (กรมวิชาการ, 2544) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายทางการศึกษา มีการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดหลักสูตรการศึกษาในระดับต่าง ๆ ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังนี้

การจัดการศึกษาจะต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพไม่เก็บค่าใช้จ่าย (มาตรา 10) ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อไปให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและประเทศชาติ (มาตรา 27)

ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรมมีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน (มาตรา 29) จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ยังให้ความสำคัญกับหลักสูตรแกนกลางซึ่งผู้เรียนต้องเรียนเหมือนกันทั้งประเทศและกำหนดโดยคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นองค์กรหลักที่สำคัญองค์กรหนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการเพราะต้องการความเป็นพลเมืองดีของชาติให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนตามที่กำหนดให้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

สำหรับหลักสูตรท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติระบุไว้ คือ สาระของหลักสูตรที่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องจัดทำขึ้นเกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ของแต่ละชุมชนอาจจะกล่าวได้ว่า สถานศึกษา, โรงเรียนทุกโรง และคณะกรรมการของโรงเรียนซึ่งจะรวมทั้งผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นจะต้องช่วยกันจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสาระนั้นแล้ว ทั้งนี้ในพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 มาตรา 28 ได้ระบุไว้ด้วยว่า หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ นั้น ต้องมีลักษณะหลากหลายทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมตามวัยและตามศักยภาพด้วย

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่คาบเกี่ยวระหว่าง แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544) และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545 – 2549) อันเป็นช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปการศึกษาไทยในปัจจุบันและอนาคตหลักสูตร ฉบับนี้ เป็นหลักสูตรที่มุ่งความสำคัญของการจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพและความต้องการ ของท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ เพราะว่าการจัดการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างจริงจัง นั้น ต้องเป็นการศึกษาที่เกื้อกูลสอดคล้องต่อชีวิตจริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคม แต่ละท้องถิ่น จุดเน้นของหลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 จึงได้กำหนดไว้ประการ หนึ่งคือ การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ย่อมจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรักความผูกพัน ความหวงแหน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา ท้องถิ่นของตนต่อไป

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีข้อกำหนดซึ่งเป็นแนวดำเนินการ เกี่ยวกับท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจนว่า

“ให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น” รวมทั้งเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตาม เจตนารมณ์ของหลักสูตรดังกล่าว หลักสูตรประถมศึกษาจึงได้กำหนดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นไว้

1. กำหนดให้เรียนเนื้อหาซึ่งเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง โดยเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนนี้ อาจจัดให้เป็นหน่วย หรือรายวิชาโดยเฉพาะ หรืออาจแทรกอยู่ในเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ ก็ได้
2. เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดการ เรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยท้องถิ่น สามารถจะดำเนินการในการพัฒนาหลักสูตรได้ในลักษณะดังต่อไปนี้

- ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน
- ปรับรายละเอียดการเรียนการสอน ที่มีอยู่
- ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่
- จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่
- จัดทำเนื้อหา / รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษาของไทยได้เล็งเห็นความจำเป็นและ ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาโดยตลอดตั้งแต่อดีต คือ ในช่วงเริ่มแรกของการใช้ หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 เรื่อยมา ถึงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 9 ในปัจจุบัน

และต่อเนื่องไปในอนาคต คือ นโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2535-2550 กำหนดเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ อันถือเป็นกฎหมายทางการศึกษาของประเทศเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ความต้องการสภาพชีวิตจริงในท้องถิ่นและนำมาซึ่งคุณภาพของประชากร คุณภาพชีวิตการพัฒนาประเทศ

4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

นักการศึกษา และนักพัฒนาหลักสูตรหลายท่านได้เสนอแนวคิดและรูปแบบของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้หลายแนวทาง ดังนี้

สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 314 – 316) กล่าวว่า การปรับหลักสูตรให้เข้ากับสภาพสังคมและท้องถิ่น อาจดำเนินการในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอหรือระดับโรงเรียนก็ได้ การดำเนินการทุกระดับควรมีขั้นตอนดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน ควรเลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ คณะทำงานควรอยู่ระหว่าง 5 – 7 คน
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคมที่จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น
3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่นว่าจะทำการพัฒนาโดยการปรับหลักสูตรกลางหรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาเสริมนั้น ควรจะให้บรรลุเป้าหมายอะไรบ้าง
4. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในหลักสูตรกลางให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น หรือการจัดสร้างกระบวนการวิชาขึ้นใหม่
5. ดำเนินการใช้หลักสูตรที่ได้ปรับขยายไว้แล้วโดยมีการนิเทศติดตามผลการใช้อย่างใกล้ชิด
6. ประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นขั้นที่มีความสำคัญมากเพราะจะทำให้ทราบว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร
7. ทำการปรับปรุงแก้ไข เป็นขั้นการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรว่า สมควรได้รับการแก้ไขตรงจุดไหนจึงจะทำให้หลักสูตรเหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาในสังคมเมืองและสังคมท้องถิ่น

สุมิตร คุณานุกร (2532, หน้า 192 – 193) ได้เสนอกระบวนการและวิธีการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการ
2. การจัดตั้งอนุกรรมการ

3. การศึกษาและวิจัยเพื่อหาข้อมูลในด้านต่อไปนี้
 - 3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรระดับชาติ
 - 3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชนในแต่ละเขตการศึกษา
 - 3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของประมวลการสอนที่ผลิตขึ้นมาในอดีต
 - 3.4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาข้อจำกัดในการเรียนการสอน
4. กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นในเรื่องต่อไปนี้
 - 4.1 เรื่องโครงสร้างหรือรูปแบบของประมวลการสอนที่ทำ
 - 4.2 เรื่องเวลา เพื่อความสะดวกของคณะกรรมการทุกคน
5. การประชุมเพื่อดำเนินการ

ชูศรี สุวรรณโชติ (2542, หน้า 15) ได้อธิบายขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร มีดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสังคมและชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
2. วิเคราะห์ข้อมูลที่มีความจำเป็นอันจะนำมาซึ่งการปรับปรุงหลักสูตร
3. สำรวจความต้องการและความจำเป็นของสังคม ชุมชน และผู้เรียน
4. กำหนดวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาให้ตรงกับความต้องการของสังคม
5. เลือกเนื้อหาวิชาที่ต้องการนำมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาที่ตรงกับวัตถุประสงค์
6. เลือกบุคลากรที่มีความชำนาญในเนื้อหาวิชานั้น มาร่วมจัดทำหลักสูตร
7. จัดเรียงลำดับเนื้อหาความรู้ที่ได้มาจากขั้นที่ 6
8. สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงกับเนื้อหาวิชาเพื่อจัดการเรียนการสอน
9. กำหนดการประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2542, อ้างถึงใน สมเกียรติ ดวงจันทร์โชติ, 2545, หน้า 15)

ได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ทั้งหมด 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษา สำรวจปัญหา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง
2. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยหลักสูตร และสภาพการใช้หลักสูตรในปัจจุบัน
3. ศึกษาแนวคิด รูปแบบในการพัฒนาหลักสูตร และกำหนดรูปแบบหลักสูตร
4. ยกร่างหลักการจุดหมาย โครงสร้าง แนวดำเนินการและหลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร
5. กำหนดวัตถุประสงค์ และรายละเอียดของกลุ่มวิชาและรายวิชา
6. กำหนดระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผล
7. จัดทำเอกสารประกอบการใช้หลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน
8. ทดลองและประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ ปรับปรุงแก้ไขจากผลการทดลอง

9. ประกาศใช้หลักสูตรทั่วประเทศ

10. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 123-133) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะที่เป็นการจัดทำหรือสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยมีกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

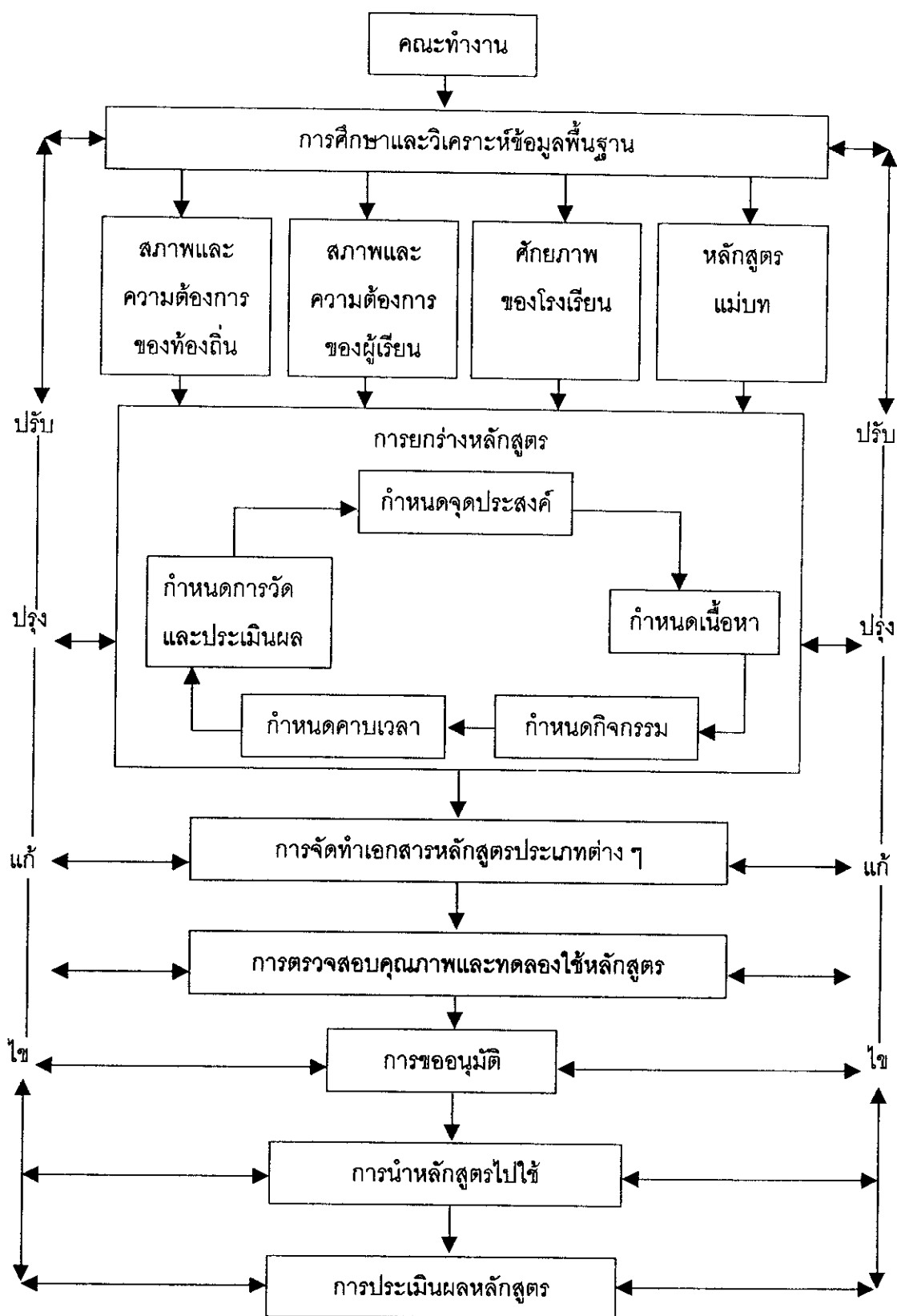
1. การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น คณะทำงานควรมีประมาณ 5 – 8 คน
2. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นขั้นตอนที่คณะทำงานต้องดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้
 - 2.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ
 - 2.2 สำรวจสภาพและความต้องการของผู้เรียน
 - 2.3 ศึกษาทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บท
 - 2.4 วิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน
3. การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นการกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อเรียนจบ
4. การกำหนดเนื้อหา คณะทำงานต้องกำหนดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และสภาพของท้องถิ่น
5. การกำหนดกิจกรรม เป็นการกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนลงมือทำกิจกรรม โดยครูเป็นผู้ประสานกิจกรรมและชี้แนะ
6. การกำหนดคาบเวลาเรียน การดำเนินการในขั้นตอนนี้มักถือเอาตามโครงสร้างของหลักสูตรแม่บทมาเป็นแนวทางในการกำหนดคาบเวลาเรียน
7. การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล คณะทำงานควรกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลในรายวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่ เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้ดำเนินการวัดและประเมินผลได้ตรงกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร
8. การจัดทำเอกสารหลักสูตร หลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่ คณะทำงานควรจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติมและสื่อต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
9. การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร ก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริงควรตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรก่อนเสมอ

10. การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร เป็นขั้นตอนที่คณะทำงานต้องทำตามระบบระเบียบตามที่ทางราชการกำหนดไว้

11. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนที่นำหลักสูตรไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับการปฏิบัติจริง

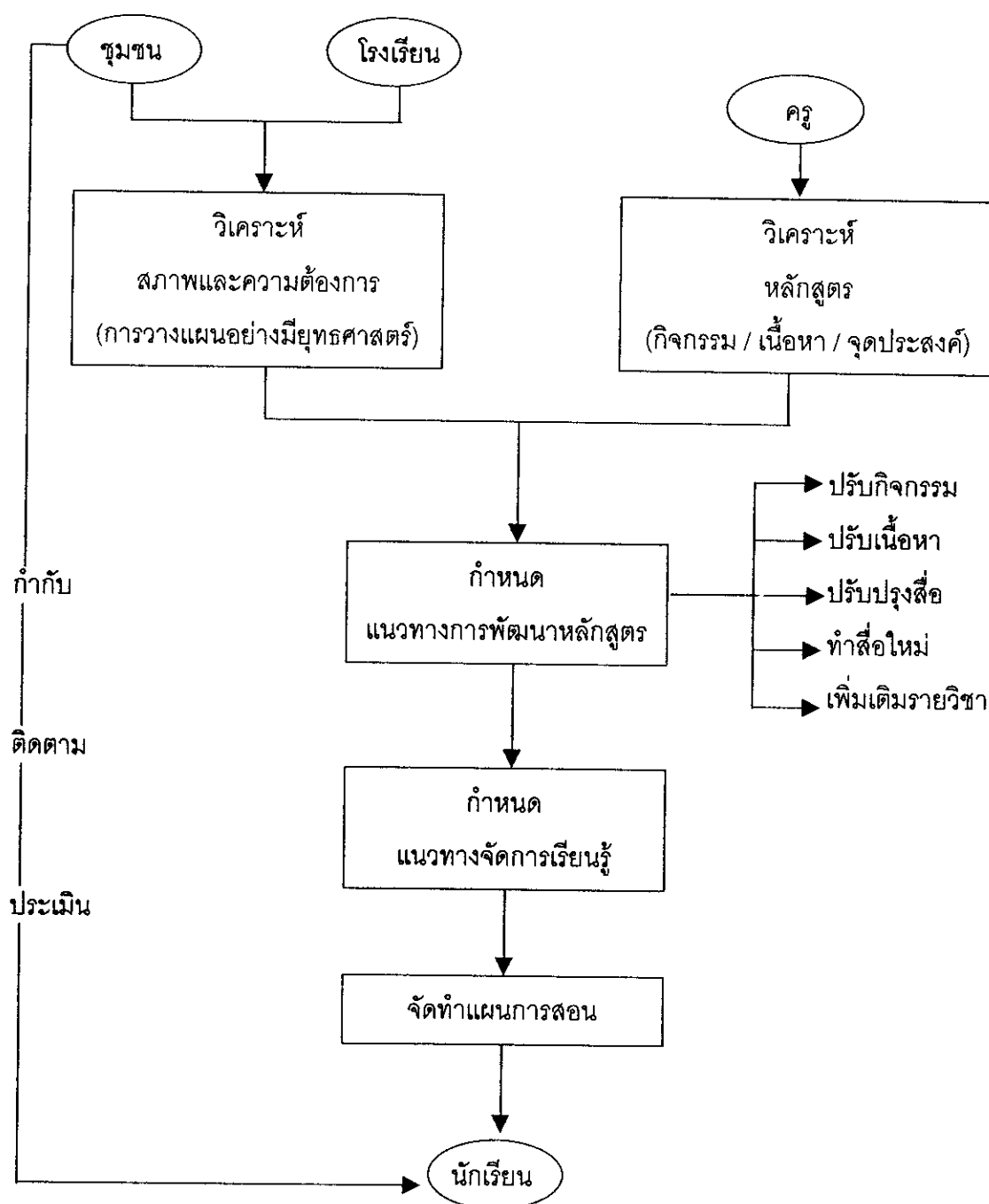
12. การประเมินผลหลักสูตร เมื่อได้ใช้หลักสูตรไประยะหนึ่งควรมีการประเมินผลหลักสูตรว่าควรแก้ไขปรับปรุงอย่างไร ควรดำเนินการต่อไปหรือยกเลิก

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดนี้ สรุปเป็นแผนภูมิได้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539, หน้า 135) ดังภาพที่ 2

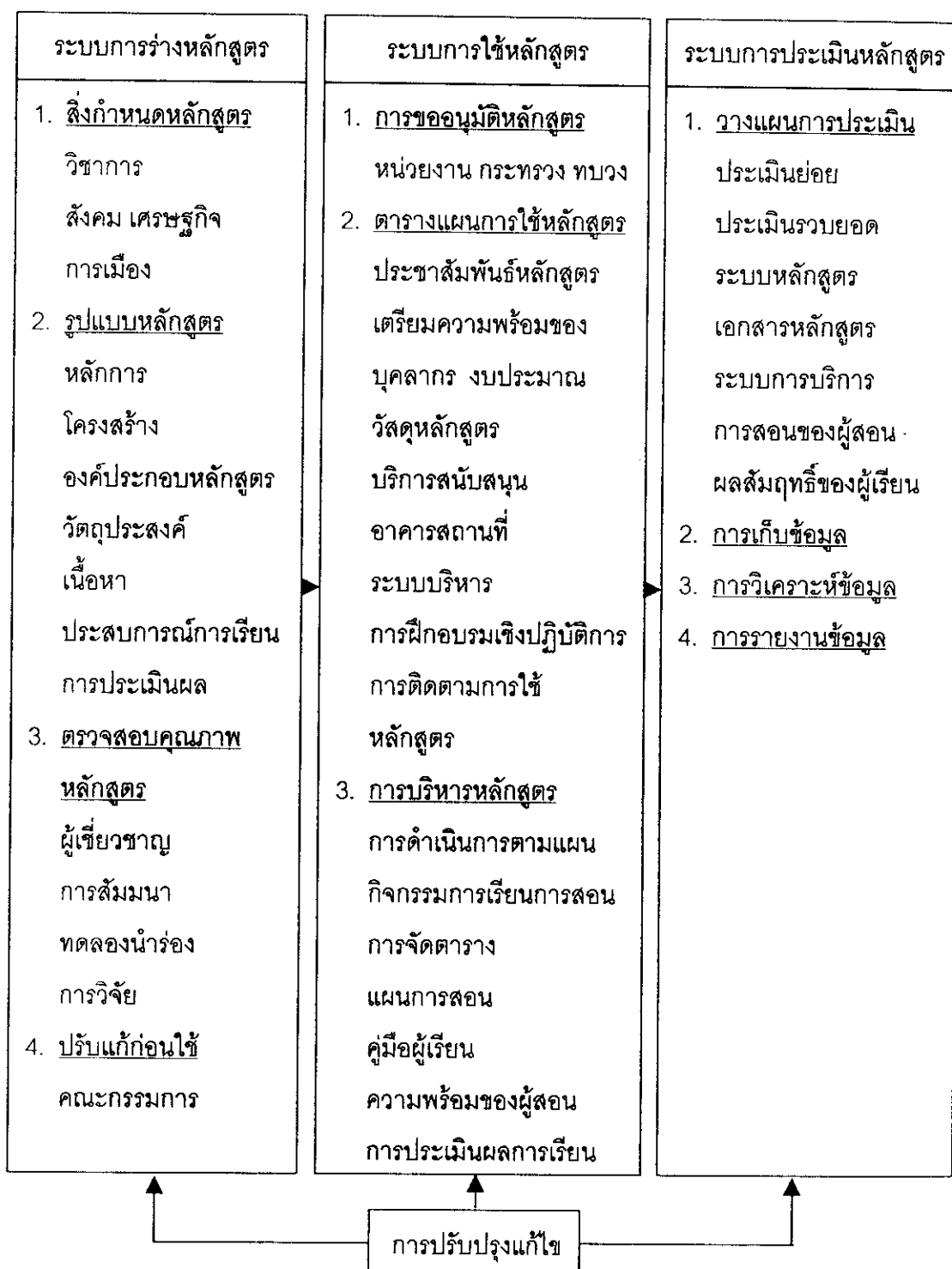
ภาพที่ 2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2540, หน้า 60) ได้เสนอกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรโดย นำเสนอเป็นแผนภูมิการดำเนินงาน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นระดับโรงเรียน

นอกจากนี้ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2533, หน้า 23) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรไว้ 2 ระบบ โดยเริ่มต้นมาจากระบบร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินหลักสูตรโดยที่แต่ละขั้นตอนนั้นมีความเกี่ยวข้องและต่อเนื่องกัน ซึ่งสามารถนำเสนอได้ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร

นิรมล ศตวุฒิ (2543, หน้า 34 – 35) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน คณะทำงานประกอบด้วย บุคคลที่มีความรู้ และประสบการณ์ในด้านการพัฒนาหลักสูตร เพื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนกระบวนการตั้งแต่ขั้นที่ 2 ต่อไปนี้

2. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

2.1 วิเคราะห์สภาพของท้องถิ่น

2.2 แนวโน้มและทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่น

2.3 ความต้องการของท้องถิ่น

2.4 ผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในท้องถิ่น เช่น นโยบาย ข้อกำหนด เป็นต้น

2.5 ศักยภาพของโรงเรียนที่จะรับผิดชอบหลักสูตร

3. กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดจากข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการวิเคราะห์

4. เลือกและจัดเนื้อหาประสบการณ์การเรียนรู้ เลือกและจัดในลักษณะที่จะช่วยให้

ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมาย

5. กำหนดเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6. ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรก่อนนำไปใช้

7. เสนอขออนุมัติให้หลักสูตร เสนออนุมัติผ่านตามลำดับชั้นของสายงานการบริหารในกรณีที่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการจัดทำรายวิชาใหม่ หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนใหม่ ถ้าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะอื่น ๆ ไม่ต้องเสนอขออนุมัติ

8. นำหลักสูตรไปใช้

9. ประเมินหลักสูตร

10. ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้ครั้งต่อไป

กล่าวโดยสรุปแล้วการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะต้องมีกระบวนการดังนี้ คือ ก่อนการลงมือพัฒนาท้องถิ่น จะต้องวิเคราะห์สภาพของท้องถิ่น ว่ามีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใดโดยอาศัยข้อมูลสารสนเทศจากศูนย์ข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการพิจารณา เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้มีความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน

2. การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น

3. การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์การเรียนรู้
4. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา
5. การจัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อ
6. การปรับปรุงและพัฒนา

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของนักการศึกษาแต่ละท่านจะมีความแตกต่างกันในเรื่องกิจกรรมย่อย แต่ในภาพรวมแล้วจะมีความคล้ายคลึงกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการ (2543, หน้า 4) ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น
2. การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้
3. การกำหนดแนวทางพัฒนาหลักสูตร
4. กระบวนการจัดการเรียนรู้
5. การจัดทำแผนการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ ๆ ดังนี้

1. ศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา เป็นการศึกษาสภาพของสังคมที่ท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งอยู่ว่ามีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด ผลที่ได้จากการศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา ช่วยทำให้ท้องถิ่นเห็นทิศทางหรือแนวทางของการที่จะลงมือพัฒนาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สอดคล้องกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนั้น และทำให้ทราบถึงข้อจำกัดที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคม ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการลงมือพัฒนาเช่นกัน

2. ศึกษาความต้องการของท้องถิ่น การศึกษาขั้นตอนนี้เพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดแนวทางในการพัฒนาให้สนองหรือสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการจัดการศึกษา

3. ศึกษาสิ่งที่มีผลต่อการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาถึงสิ่งที่มีบทบาท มีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ทำให้ต้องจัดการศึกษา จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องหรือเป็นไปตามที่กำหนดซึ่ง ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ นโยบายทั้งในระดับรัฐบาล กรมต้นสังกัดกลุ่มโรงเรียน และระดับโรงเรียน ปรัชญาการจัดการเรียนการสอน ผลที่ได้จาก

การศึกษาจะทำให้ท้องถิ่นทราบถึงทิศทาง หรือแนวทางการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอน ที่ควรจะเป็นว่ามุ่งเน้นเรื่องใด

4. ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาสภาพของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านบริหาร วิชาการ บุคลากร ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ว่ามีความพร้อมหรือไม่ มากน้อย เพียงใด ผลการศึกษาตามขั้นตอนนี้จะทำให้ท้องถิ่นทราบถึงความพร้อมไม่พร้อม จุดเด่นจุดด้อย ของโรงเรียน

5. สร้างภาพของงานตลอดแนว เป็นการนำเอาข้อมูลซึ่งเป็นผลสรุปที่ได้จากการดำเนิน กิจกรรมทั้ง 4 ขั้นตอน มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อกำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนา (กรมวิชาการ, 2543, หน้า 4 – 16)

สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 203) กล่าวว่า การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาพัฒนา หลักสูตร อาจทำได้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คือ ศึกษาข้อมูลทั่วไป หรือศึกษาปัญหาเฉพาะ การศึกษาข้อมูลเพื่อพัฒนาหลักสูตรสำหรับใช้ในพื้นที่กว้างขวาง เช่น ระดับประเทศ หรือระดับเขต อาจจะต้องศึกษาข้อมูลทั่ว ๆ ไป แต่ถ้าเป็นการพัฒนาหลักสูตรที่ใช้ระดับท้องถิ่น หรือระดับ โรงเรียน หรือใช้ในระดับห้องก็อาจจะศึกษาเฉพาะที่สำคัญ แหล่งข้อมูลที่สำคัญสำหรับนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชุมชน และข้อมูล เกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน ศิริพร บุญญานันต์ (2532, หน้า 54) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรศึกษารวบรวมข้อมูลท้องถิ่น ทั้งข้อมูลทั่วไปและข้อมูลทางการศึกษา ซึ่งควรใช้วิธีการวิจัย สัมภาษณ์ ประชุมและสัมมนา หรือวิธีการอื่น ๆ บุญมี เณรยอด (2536, หน้า 17 – 36) กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ในการพัฒนาหลักสูตรว่า จะต้องคำนึงถึง จิตวิทยา ปรัชญา เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม จริยธรรม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ซึ่งแวดล้อม ผู้เรียน ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของผู้เรียน เพราะข้อมูล ดังกล่าวจะต้องนำมาใช้เป็นรากฐานในการเลือกเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่จะ นำมาบรรจุในหลักสูตร เพื่อจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่ได้กำหนดไว้ในความมุ่งหมาย การพัฒนาหลักสูตรที่รอบคอบ จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลต่าง ๆ ดังกล่าวมาประกอบ จึงจะทำให้ หลักสูตรที่พัฒนาเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการทางการศึกษา ความต้องการของสังคม และความต้องการของผู้เรียน

พะนอน แก้วกำเนิด (2533, หน้า 35) ให้ความเห็นว่า การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษา ล้ารวม เก็บข้อมูลสนเทศของท้องถิ่น ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์

สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ สภาพความต้องการของท้องถิ่น แผนพัฒนาท้องถิ่น สภาพการจัด
การศึกษา สภาพความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 33 – 34) ได้ให้
ความหมายของการจัดระบบข้อมูลว่า หมายถึง การจัดเก็บรวบรวม การตรวจสอบและการแก้ไข
ปรับปรุงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้อยู่รวมกันเป็นหมวดหมู่ ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการนำข้อมูล
ไปใช้ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ข้อมูลเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องคำนึงถึง
และจัดเก็บไว้ให้เป็นระบบ และให้สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายใน
การวางแผนการตัดสินใจ และในด้านบริหารงานต่าง ๆ ของโรงเรียนให้บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้
นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 156) ได้กล่าวถึง
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่ามีเป้าหมายสำคัญคือ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพชีวิต เศรษฐกิจ และ
ทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นโดยเน้นผลที่จะให้ผู้เรียนมี คุณภาพที่พึงประสงค์ มีชีวิตที่เป็นสุข
และทำคุณประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังนั้นโรงเรียนจะต้องมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพ
ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรที่มนุษย์
สร้างขึ้น อาชีพและรายได้ ปัญหาความต้องการและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ อารัง บัวศรี (2532,
หน้า 130) ได้กล่าวถึงการนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรว่า มีข้อมูลหลายอย่างที่น่าสนใจ
หลักสูตร จำเป็นต้องทราบและนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อใช้ประโยชน์ในการกำหนดองค์ประกอบ
ของหลักสูตร ซึ่งได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรเดิมที่กำลังใช้อยู่ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหา
ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน
ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากร อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และอาคารสถานที่ ส่วน รัตนะ บัวสนธ์
(2535, หน้า 90) ได้กล่าวถึง ข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นที่จะนำประกอบการศึกษาจัดทำและ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่าควรเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องต่อไปนี้

1. สภาพสังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น
2. พื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน
3. ข้อมูลด้านประชากร สุขภาพอนามัย
4. ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพ ฐานะและรายได้
5. ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัย
6. การบริการสาธารณูปโภค
7. ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
8. ปัญหาสังคม

9. สภาพความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน

10. ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

อินทรีย์ บัวสมบุญ (2537, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรวิชาภาษาอังกฤษในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย พบว่า การจัดทำหลักสูตรภาษาอังกฤษในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ทำให้มีปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชุ่ม กรไกร (2537, หน้า 100) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ตามความต้องการของผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียน พบว่า ในขั้นตอนกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น โรงเรียนมีการสำรวจความต้องการของท้องถิ่นก่อนจัดหลักสูตร อยู่ในระดับน้อย ทำให้มีปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียน

สรุปได้ว่าการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น คือ การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น เป็นการนำข้อมูลความต้องการของท้องถิ่นในด้านอาชีพ สาธารณูปโภค สาธารณสุข เศรษฐกิจ ประชากร การศึกษา สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม มาวิเคราะห์ถึงแนวโน้มในการพัฒนาแนวทางในการพัฒนา ผลกระทบที่มีต่อการจัดการศึกษา ศักยภาพของโรงเรียน ความต้องการตามแผนพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนการสำรวจความต้องการของผู้ปกครอง นักเรียน ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่นก่อนจัดทำหลักสูตรให้เหมาะสม สามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นของท้องถิ่นได้

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เมื่อสถานศึกษาได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ ตามขั้นตอนที่ 1 แล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องศึกษาภาระงานสอน โดยการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวกับคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชา เพื่อจะทำให้ทราบว่าในแต่ละเนื้อหา/รายวิชา ควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นได้อย่างไรบ้าง (กรมวิชาการ, 2543, หน้า 20 – 23) ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรดังกล่าวนี้ จะช่วยให้ผู้สอนมองเห็นภาพงานสอนเนื้อหา หรือรายวิชาดังกล่าวได้ชัดเจนขึ้นว่า จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีใด มีขอบข่ายเนื้อหาที่จะต้องเรียนรู้ หรือฝึกทักษะอะไรบ้าง รวมทั้งต้องการให้ผู้เรียนมี หรือเกิดพฤติกรรมในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และการจัดการอะไรบ้าง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537, หน้า 220 – 221) กล่าวถึง การวิเคราะห์หลักสูตรว่า จำเป็นจะต้องมี จุดประสงค์ที่จะทำการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและแน่นอน เพื่อที่จะได้เลือกใช้หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์ได้ถูกต้องเหมาะสม ในปัจจุบันได้มุ่งเน้นอยู่ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อพัฒนาการสอน และการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการประเมินและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ดังนั้นเวลาวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อพัฒนาการสอนและการประเมินควรได้ทำการวิเคราะห์ทุก ๆ ด้าน ของพฤติกรรม และองค์ประกอบหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการสอนและการประเมินผล

การวิเคราะห์หลักสูตรเชิงระบบของการพัฒนาการเรียนการสอนมีดังนี้

1. การวิเคราะห์จุดประสงค์และการประเมินผล
2. การวิเคราะห์เนื้อหา
3. การวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอน

การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการประเมินหลักสูตรจะประกอบด้วย

1. การประเมินเอกสารหลักสูตร
2. การประเมินกระบวนการใช้หลักสูตร
3. การประเมินผลผลิตของหลักสูตร
4. การประเมินระบบหลักสูตรหรือการประเมินโครงการทั้งหมด

กรมวิชาการ (2539, หน้า 19) กล่าวว่า วิเคราะห์หลักสูตร โดยวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏในหลักสูตรว่าวิชา/รายวิชานั้นมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติ ค่านิยม ทักษะและการปฏิบัติอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 154 – 155) กล่าวถึง การวิเคราะห์หลักสูตรและวัสดุหลักสูตร ถึงสิ่งที่ต้องวิเคราะห์ ได้แก่ จุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหา โครงสร้าง เนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้งหมดนี้เป็น การวิเคราะห์ตัวหลักสูตร ส่วนวัสดุหลักสูตรที่ต้องวิเคราะห์ คือ คู่มือครู คำแนะนำในการใช้วัสดุอุปกรณ์ คำแนะนำในการจัดชั้นเรียน และการประเมินผลการเรียน

สำลี รักสุทธี, ปราณี วรรณปะเก, สนั่น แสงโทโพธิ์, พิกุล พรรณศิลป์ และอภิสิทธิ์ กิจเจริญศิลป์ (2544, หน้า 50 – 51) กล่าวว่า การวิเคราะห์หลักสูตรจะช่วยให้ครูทราบว่าหลักสูตร

มีจุดประสงค์อะไร มีเนื้อหากิจกรรมอะไร มีเวลาเรียนเท่าใด การจัดการเรียนการสอนและการวัดผลเป็นอย่างไร

กรมวิชาการ (2544, หน้า 43-48) ได้เสนอแนวทางในการวิเคราะห์หลักสูตร โดยเริ่มจาก

1. การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น และสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น
2. กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของกลุ่มสาระ

2.1 โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ มาจัดเป็นผลการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่ระบุถึงความรู้ความสามารถของผู้เรียน ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละปีหรือภาคนั้น การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของสาระการเรียนรู้ของรายวิชาที่มีความเข้ม (Honour Course) ให้สถานศึกษากำหนดได้ตามความเหมาะสม สอดคล้องกับรายวิชาที่จะจัด

2.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ในข้อ 1 ให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและของชุมชน

3. หาความสัมพันธ์ระหว่างผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค และสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค

4. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยการนำผลการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดมาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา โดยให้ประกอบด้วย ชื่อรายวิชา จำนวนเวลาหรือจำนวนหน่วยกิต มาตรฐานการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้น ๆ สำหรับชื่อรายวิชามีแนวทางในการกำหนดดังนี้ ชื่อรายวิชาของสาระการเรียนรู้ให้ใช้ตามชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่วนชื่อที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มเติมสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องสื่อความหมายได้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชานั้น

5. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเอาสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่กำหนดไปบูรณาการ จัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้หน่วยย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ และผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และจำนวนเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อย แล้วผู้เรียนสามารถบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของทุกรายวิชา

ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ อาจบูรณาการทั้งภายในและระหว่างสาระการเรียนรู้หรือเป็นการบูรณาการเฉพาะเรื่องตามลักษณะสาระการเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน การจัดการเรียนรู้สำหรับหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติโครงงานอย่างน้อย 1 โครงงาน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ คือ การนำหลักสูตรมาวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นและสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง การกำหนดสาระการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างผลการเรียนรู้ที่คาดหวังกับสาระการเรียนรู้ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา การจัดทำหน่วยการเรียนรู้/เวลาเรียน และการทำแผนการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดแนวทางพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เข้ากับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของท้องถิ่น มีแนวทางการดำเนินงาน 2 ลักษณะใหญ่ (สงัด อุทรานันท์, 2532, หน้า 213 – 314) คือ

1. การปรับหลักสูตรแกนกลางให้มีความเหมาะสมกับระดับท้องถิ่น เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการมีหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้ประชากรทั่วประเทศ มีมาตรฐานขั้นต่ำทางการศึกษาในระดับเดียวกัน การพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้กว้างขวางในระดับประเทศเช่นนี้มีเนื้อหาสาระซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นอยู่บ้าง ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นทำการปรับเนื้อหาของหลักสูตรบางส่วนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นได้

2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแกนกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายวิชาเลือกในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพวิชาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตในกลุ่มประสบการณ์พิเศษระดับประถมศึกษาหลักสูตรการทำงานและอาชีพของระดับมัธยมศึกษาโรงเรียน และท้องถิ่น อาจารย์ร่วมกันสร้างหลักสูตรย่อย สำหรับนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยขออนุมัติหลักสูตรตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2538, หน้า 197) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรให้สนองความต้องการของท้องถิ่นอาจดำเนินการได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับหลักสูตรแกนกลางให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นจากส่วนกลาง และใช้พร้อมกันทั้งประเทศ เพื่อต้องการให้ประชากรทั่วประเทศมีมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำใน

ระดับเดียวกันแต่หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาปรับเนื้อหาสาระบางส่วนสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้

2. การสร้างหลักสูตรย่อยระดับท้องถิ่นขึ้นตามความต้องการ อาจจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ โดยดำเนินการระดับเขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน เมื่อพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาแล้ว ทางกรมวิชาการได้มอบหมายให้เขตการศึกษาแต่ละแห่งอนุมัติหลักสูตร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 25 – 27) ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นไว้ 4 ลักษณะดังนี้

1. การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริมการพัฒนาในลักษณะนี้จะไม่ตัดและเปลี่ยนแปลงจุดประสงค์คำอธิบาย หรืออธิบายรายวิชา และตามเวลาเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทมีขั้นตอนดังนี้

- 1.1 ศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์ เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข
- 1.2 ศึกษาหลักสูตรแม่บท แล้วกำหนดโครงสร้างและเนื้อหาที่จะสอน
- 1.3 จัดทำแผนการสอน โดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

2. การปรับหรือเพิ่มรายละเอียดเนื้อหาวิชาในลักษณะนี้ได้แก่ การเพิ่ม ลด ปรับรายละเอียดเนื้อหา หรือหัวข้อจากคำอธิบายของกลุ่มประสบการณ์ หรือคำอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรโดยไม่ทำให้จุดประสงค์ และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงแต่ประการใดมีขั้นตอนดังนี้

- 2.1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหากิจกรรมและคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในคำอธิบาย หรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรแม่บท
- 2.2 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะลดหรือเพิ่ม หรือปรับประเด็นที่ได้ จากการวิเคราะห์
- 2.3 นำรายละเอียดที่ได้ไปปรับ เข้ากับโครงสร้างขอบข่ายของเนื้อหาแต่ละกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาสำหรับจัดทำแผนการสอนต่อไป
- 2.4 พิจารณาปรับแนวกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เพิ่มลดหรือปรับนั้น

3. การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาในลักษณะนี้ ได้แก่ การเลือกใช้ปรับปรุงสื่อที่มีอยู่ และจัดทำสื่อขึ้นมาใหม่ เช่น หนังสือเรียน แบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือการเรียนการสอน มีขั้นตอนดังนี้

- 3.1 วิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชาและคาบเวลาเรียน
- 3.2 สำรวจและรวบรวมสื่อ เอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง
- 3.3 วิเคราะห์สื่อ เอกสาร หรือหนังสือ เพื่อพิจารณาว่าสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้หรือไม่เพียงใด

4. การจัดเนื้อหาหรือรายวิชาใหม่ การพัฒนาในลักษณะนี้ ได้แก่ การจัดเนื้อหาหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ต้องไม่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาวิชาที่อยู่ในหลักสูตรอยู่ก่อนแล้ว ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประสบการณ์ หรือกลุ่มวิชาเดียวกัน หรือต่างกลุ่มกันมีขั้นตอนดังนี้

- 4.1 ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้างของกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นฐานในการพิจารณาจัดทำ
- 4.2 ศึกษาผลการวิเคราะห์ สภาพที่ควรจะเป็น
- 4.3 กำหนดจุดประสงค์ เนื้อหาหรือรายวิชาใหม่
- 4.4 กำหนดเนื้อหา คาบ เวลาเรียน คำอธิบายรายวิชา
- 4.5 ทำเอกสารชี้แจงเกี่ยวกับ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการวัดและประเมินผล

4.6 เมื่อท้องถิ่นได้ดำเนินการแล้ว ส่งให้คณะกรรมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม พิจารณานุมัติ และกระทรวงศึกษาธิการประกาศ จึงจะสามารถใช้ได้

กรมวิชาการ (2536, หน้า 11 – 12) ได้เสนอวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม สามารถทำได้ทุกกลุ่มประสบการณ์โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท
2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา โดยการลดหรือเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชา และต้องไม่ทำให้จุดประสงค์หัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป
3. จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม เป็นการพัฒนาลักษณะนี้ด้วยการจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมจากที่มีปรากฏในหลักสูตร ทั้งนี้เนื้อหารายวิชาหรือรายวิชาที่นำขึ้นใหม่จะต้องไม่มีเนื้อหาซ้ำซ้อน เนื้อหาหรือรายวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตร

4. เลือกใช้ ปรับปรุง เพิ่มเติมหรือตัดทอนเนื้อหาในหนังสือต่าง ๆ หรือจัดทำสื่อขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร

5. จัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ หนังสือแบบฝึกหัดและคู่มือการเรียนการสอน ฯลฯ ขึ้นใหม่ ให้มีรายละเอียดเนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่นและหัวข้อเนื้อหาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร

สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 30) กล่าวถึงวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. ปรับปรุงหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่น
2. สร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง

ทัศนีย์ ศุภเมธิ (2532, หน้า 55) ได้กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถทำได้ในลักษณะ ดังนี้

1. การปรับ หมายถึง การปรับเนื้อหาสาระหรือมวลประสบการณ์ในหลักสูตรแกนกลางให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น
2. การขยาย หมายถึง เนื้อหาใดที่ในท้องถิ่นรู้จักกันดีแล้วก็ควรให้ผู้เรียนได้เรียนลึกลงไปอีก
3. การเพิ่ม หมายถึง เนื้อหาบางเนื้อหา เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นที่ควรเรียนรู้ แต่คนในท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องเรียนรู้

วิไลวรรณ เหมือนชาติ (2538) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทำได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม
2. การปรับหรือเพิ่มรายละเอียดเนื้อหาจากหัวข้อที่กำหนดไว้ในคำอธิบาย หรือคำอธิบายรายวิชา
3. การปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้ว
4. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่
5. การจัดทำเนือหารายวิชาขึ้นมาใหม่
6. การจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือการเรียนการสอน หนังสือแบบฝึกหัด ฯลฯ ขึ้นใหม่

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2542, หน้า 30 – 31) กล่าวว่า วิธีในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถทำได้ดังนี้

1. รับเนื้อหาสาระหรือมวลประสบการณ์ในหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น

2. ขยายเนื้อหาเรื่องใดที่ท้องถิ่นรู้จักดีแล้ว ควรให้เด็กนักเรียนได้เรียนลึกลงไปอีก

3. เพิ่มเติมเนื้อหาบางเรื่องเป็นเรื่อง เฉพาะของแต่ละท้องถิ่นที่ควรเรียนรู้ แต่ละคนในท้องถิ่นอื่น ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ เช่น ภาษาท้องถิ่นอื่น ประเพณี อาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่น ฯลฯ

พันธิวิทย์ ยืนยง (2543, หน้า 56) ได้เสนอวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไว้ดังนี้ คือ

1. ปรับหลักสูตรส่วนกลางให้เข้ากับท้องถิ่น โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนไป สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1.1 ปรับรายละเอียดของเนื้อหาสาระ

1.2 จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม

1.3 ปรับ จัดทำใหม่ และ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม

2. สร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นเพื่อเสริมหลักสูตรกลางซึ่งเป็นหลักสูตรแม่บท

3. การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ในลักษณะหลักสูตรระยะสั้นสำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ (โดยไม่มีหลักสูตรแม่บทเป็นกรอบในการกำหนด)

สุกัญญา ร้อยพิลา (2542, หน้า 31) ได้กล่าวถึงลักษณะและวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมี ดังนี้

1. ปรับรายละเอียดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

2. จัดทำคำอธิบาย/รายวิชาขึ้นใหม่ รวมทั้งจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอนและสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 114 – 123) กล่าวว่า ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เปิดโอกาสให้ดำเนินการได้ 5 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษา

2. ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการ ลด หรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายของทุกกลุ่มประสบการณ์หรือในคำอธิบายรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นได้

3. จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น ด้วยการจัดทำคำอธิบาย หรือทำรายวิชาเพิ่มเติมจากที่มีปรากฏในหลักสูตร

4. ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นลักษณะนี้เป็นการปรับปรุง เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ และสอดคล้องกับ สภาพของท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2536, หน้า 59) ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถพัฒนา เพื่อให้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย

หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอนรายวิชาใด รายวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะมีเนื้อหาตรงตามที่จะระบุไว้ในรายวิชานั้น ๆ อาจจะมีลักษณะเป็นเล่มหรือ เป็นชุดก็ได้

แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อที่ใช้สำหรับผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรมี เนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ สำหรับให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วย ตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภท คือ

1. หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตาม หลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้ผู้เรียนอ่านนอกเวลาเรียน โดยถือว่ากิจกรรม เกี่ยวกับหนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอิงหลักสูตรซึ่งมีความเหมาะสมกับวัย และความสามารถในการอ่านของผู้เรียน สำหรับให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

3. หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้า อ้างอิง เกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยมี การเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

4. หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป ไม่ขัดต่อ วัฒนธรรมประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้มีคติและมีสาระประโยชน์ มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่าน เกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

คู่มือครู หมายถึง เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตาม หลักสูตร

คู่มือการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารหรือหนังสือสำหรับครูและนักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

นอกจากนี้ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ท้องถิ่นสามารถจะนำไปใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อีก เช่น สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

กรมวิชาการ (2536, หน้า 60) ได้กล่าวว่า ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. วิเคราะห์หลักสูตร โดยวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชาและคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรนั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ เจตคติอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. สืบหาสื่อเอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์ และคำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายหนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ เพื่อนำศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมและความสอดคล้องกับหลักสูตร

3. วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือที่สำรวจได้ เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

- 3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา

- 3.2 เนื้อหาถูกต้องตามหลักวิชา ไม่ล้าสมัย เหมาะสมกับเวลาเรียน และมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

- 3.3 เรียงลำดับเนื้อหาดีไม่สับสน อธิบายชัดเจน เข้าใจง่าย ใช้ตัวอย่างประกอบช่วยความเข้าใจได้ดี และใช้ภาพประกอบ ตาราง แผนภูมิ ฯลฯ เพื่อช่วยความเข้าใจอย่างเหมาะสม

- 3.4 ใช้ภาษาถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา กะทัดรัด ไม่เยิ่นเย้อหรือวกวน และใช้ศัพท์หรือประโยคเหมาะสมกับระดับชั้น

- 3.5 มีคำถามหรือกิจกรรมเสนอแนะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์ฝึกปฏิบัติ และส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำหนังสือเรียนคู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ อาจจะใช้กับคำอธิบาย/รายวิชาที่มีอยู่แล้ว หรือที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้

กรมวิชาการ (2536, หน้า 62) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการจัดทำสื่อการเรียนการสอน
 ขึ้นใหม่ ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ต้องวิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตรและขอบเขตของเนื้อหาสาระ
 พิจารณาคาบเวลาเรียน และวิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน
2. ขั้นวางแผน ต้องกำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียนการสอน กำหนดขอบเขตของ
 เนื้อหาสาระ แล้วจึงทำเค้าโครงสร่าง (outline) ของสื่อ จากนั้นจึงกำหนดแนวทางการเสนอเนื้อหา
 สาระ และเตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยกร่างต้นฉบับ
3. ขั้นยกร่างต้นฉบับสื่อการเรียนการสอน ลงมือเขียนต้นฉบับและปรับปรุงจนมี
 ความเหมาะสม
4. ขั้นทดลองใช้ต้นฉบับ ทดลองใช้ต้นฉบับกับตัวแทนผู้เรียนในชั้นเรียนหนึ่งคนหรือ
 หลายคน แล้วปรับปรุงให้เหมาะสม จากนั้นจึงทดลองใช้ต้นฉบับที่ปรับปรุงแล้วกับกลุ่มตัวแทน
 ผู้เรียนจำนวนมากขึ้นในสถานการณ์ที่สอนจริง แล้วจึงนำไปปรับปรุงอีกครั้ง
5. ขั้นจัดทำต้นฉบับสมบูรณ์

ดร.ไพรัช สุแสนสุข และ ดร.บรรเจตพร รัตนพันธุ์ (มปป., หน้า 4-6) ได้กล่าวถึง
 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางตาม
 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้สถานศึกษานำรายละเอียดสาระการเรียนรู้
 แกนกลางเป็นแนวในการเทียบเคียง ตรวจสอบหรือปรับใช้เป็นสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค
 ของหลักสูตรสถานศึกษาในสัดส่วนประมาณร้อยละ 70 โดยยึดหยุ่นตามธรรมชาติของแต่ละสาระ
 การเรียนรู้หรือช่วงชั้น และให้สถานศึกษากำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้ ประมาณร้อยละ 30
 ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์
 เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตามมาตรา 27 วรรคสอง ทั้งนี้
 อาจกำหนดเป็นสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ ฯลฯ

ดังนั้นเพื่อให้โรงเรียนที่จะใช้หลักสูตรในปีการศึกษา 2546 สามารถจัดทำหลักสูตรได้
 สะดวกขึ้น โดยรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางมาเทียบเคียง ตรวจสอบ หรือปรับใช้ เป็น
 สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคของหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งเมื่อวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา
 สามารถแบ่งตามกระบวนการการจัดทำหลักสูตรเป็น 4 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 หลักสูตรสถานศึกษาที่มีกระบวนการจัดทำ จากการวิเคราะห์มาตรฐาน
 การเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย
 สถานศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้เองว่า ด้วยสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนี้ควรจะมียล

การเรียนรู้ที่คาดหวังอย่างไร และสามารถเรียนรู้รายปีหรือรายภาคในแต่ละชั้นที่จะจัดการเรียนรู้ จะมีอะไรบ้าง ควรใช้สื่ออะไร และจัดการเรียนรู้อย่างไร จัดการประเมินผลอย่างไร เพื่อให้นักเรียน บรรลุมาตรฐานที่กำหนดได้

ผู้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มนี้ อาจไม่สนใจจะดู รายละเอียดสาระการเรียนรู้ แกนกลางที่กระทรวงจัดทำให้เลยก็ได้ แต่เมื่อจบแต่ละช่วงชั้นสามารถประเมินได้ว่านักเรียนบรรลุ มาตรฐานการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด

กลุ่มที่ 2 หลักสูตรสถานศึกษาที่มีกระบวนการจัดทำคล้ายของกลุ่มที่ 1 แต่ได้ใช้แนวที่ กระทรวงยกตัวอย่าง ไว้ในคู่มือการจัดการเรียนรู้ ฯ (ที่แจกไปเมื่อต้นปีการศึกษา 2545) เช่น มี ตัวอย่าง เรื่อง ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค คำอธิบายรายวิชา หน่วย การเรียนรู้ ฯฯ แล้วนำมาจัดเป็นหลักสูตรสถานศึกษาฉบับสมบูรณ์เอง (อาจทำเพิ่มเฉพาะ ส่วนที่กระทรวงไม่ได้ยกตัวอย่าง และไม่สามารถหาได้จากหลักสูตรของสถานศึกษาอื่น)

กลุ่มที่ 3 หลักสูตรสถานศึกษาตามประกาศกระทรวงฯ ที่มีกระบวนการจัดทำคล้ายของกลุ่มที่ 2 แต่เมื่อกระทรวงได้จัดทำ “รายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลาง” ตามประกาศ กระทรวงฯ ส่งมาถึงโรงเรียนก็นำมาเทียบเคียง ตรวจสอบกับหลักสูตรสถานศึกษาที่มีอยู่ แล้ว พบว่า บางส่วนในหลักสูตรสถานศึกษาขาดหายไปหรือละเอียดไม่พอ ก็เติมส่วนขาดเสริมข้อมูลให้ ละเอียดขึ้น กลายเป็นหลักสูตรสถานศึกษาฉบับใหม่ที่น่าจะสมบูรณ์ครบถ้วน ในส่วนที่เป็น แกนกลางสำหรับส่วนที่เป็นชุมชน สังคม ก็ใช้ของเดิมที่เคยเขียนไว้แล้ว

กลุ่มที่ 4 หลักสูตรสถานศึกษาที่มีกระบวนการจัดทำโดย ปรับใช้รายละเอียดสาระ การเรียนรู้แกนกลางที่กระทรวงส่งมาให้ และกำหนดเพิ่มในส่วนที่เป็นสภาพปัญหาในชุมชนและ สังคมให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งในการกำหนดเพิ่มนี้อาจกำหนดเพิ่มที่ สาระการเรียนรู้รายปี กิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากแนวคิดของนักการศึกษา ในการกำหนดแนวทางพัฒนาหลักสูตร มีส่วน คล้ายคลึงกัน คือ ปรับหลักสูตรแกนกลาง โดยนำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางใช้เป็น แนวในการเทียบเคียง ตรวจสอบ หรือปรับใช้ และจัดดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การปรับ กิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริมปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา จัดทำ คำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่

ขั้นตอนที่ 4 กระบวนการจัดการเรียนรู้ กล่าวว่า แนวการจัดการเรียนรู้ ปรากฏชัดเจนในมาตรา 24 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (วัฒนาพร ระจันทน์ 2545, หน้า 13) ดังนี้

มาตรา 24 ข้อที่	สาระที่กำหนด
1.	จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน
2.	ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3.	ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4.	ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5.	ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
6.	พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่

การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและ

กระบวนการต่าง ๆ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการเป็น การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการบูรณาการใน การจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น

1. การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระ การเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริง หรือสาระที่กำหนดขึ้นมา
2. การบูรณาการแบบคู่ขนาน มีผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอน โดยอาจยึดหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน
3. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ การบูรณาการในลักษณะนี้นำเนื้อหาจากหลาย กลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจัดการเรียนการสอนแยกตาม รายวิชาหรือกลุ่มวิชา แต่ในบางเรื่อง ผู้สอนจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน
4. การบูรณาการแบบโครงการ ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็น โครงการ โดยผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 21 – 22)

แนวการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นมีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 22)

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการเรียนรู้ต้องสนองต่อความสนใจ ของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละคาบเวลา เรียนนั้นไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกกลุ่ม สาระในลักษณะบูรณาการที่มีภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทักษะพื้นฐานการติดต่อสื่อสารใน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ พัฒนาลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกับช่วงชั้นที่ 1 แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การสอน แบบบูรณาการ โครงการ การใช้หัวเรื่องในการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะใน การคิด การค้นคว้า แสวงหาความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์ผลงานแล้วนำไป แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดี (อุดม เชยทิววงศ์, 2545, หน้า 38 – 39) ได้แก่

1. บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ครูควรพัฒนาและจัดอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่า ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีอย่างหนึ่งของการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

2. การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต การสอนในยุคปัจจุบันจะต้องเป็นการจัดที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่การเรียนรู้แบบมีครูสอน ครูจะช่วยให้เพียงช่วงหนึ่งของชีวิต แต่ตลอดเวลาทั้งหมดของชีวิตจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. ผลของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำไปสู่กระบวนการปฏิบัติจริงในชีวิตได้ ดังนั้นสิ่งที่จัดให้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ควรเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง สร้างความรู้เองและค้นพบความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นการเน้นว่าสามารถนำไปใช้ชีวิตได้อย่างแท้จริง

4. การเรียนรู้ที่ดีจะเกิดการปฏิบัติจริง ด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์โดยผู้เรียนเองคือ ผู้เรียนควรจะได้มีโอกาสสัมผัสของจริง สถานการณ์จำลอง การได้ทดลองทำ การได้ร่วมในกระบวนการกลุ่ม จะทำให้ผู้เรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันในสังคม และการแก้ปัญหาของชีวิตได้อย่างมีสติและใช้ปัญญา กล่าวคือ การจัดการเรียนการสอนควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner Centered) ของการพัฒนา ให้ผู้เรียนได้เรียนตามความต้องการและให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพ โดยครูเป็นผู้จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทมีอยู่มากมายหลากหลายสาขามีค่า บ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่น จะนำเอาทรัพยากรอันมีค่าของท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น ด้านอาชีพ เกษตรกรรม ดนตรี วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อันจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักผูกพันกับท้องถิ่น รวมทั้งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพด้วย

6. การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ใช่อยู่ที่การสอนและระยะเวลาที่ยาวนาน แต่แก่นแท้ของการเรียนอยู่ที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนควรเป็นกระบวนการที่จัดให้ผู้เรียนได้รู้จักการเรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้รูปแบบและเทคนิควิธีการที่หลากหลาย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ บรรลุตามวัตถุประสงค์ สิริวรรณ สุวรรณอาภา (2534, หน้า 177) ได้แบ่งกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้ครูผู้สอนจะเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติกิจกรรมโดยเริ่มจากการเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอน และเป็นผู้นำในขณะปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่ก็ได้หมายความว่า ผู้เรียนจะไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเลย ผู้เรียนยังคงมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมภายใต้การนำของผู้สอน

2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้ผู้เรียนเป็นแกนกลางในการประกอบกิจกรรม ส่วนครูจะทำหน้าที่ประสานงาน คอยส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม และทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นรายบุคคล

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533), (อ้างถึงใน มณฑิชา ชนะสิทธิ์, 2539, หน้า 40) ได้กำหนดจุดเน้นของหลักสูตรให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นตอน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
4. ประเมินและเลือกทางเลือก
5. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ
6. ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์
7. ประเมินผลระหว่างปฏิบัติ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
9. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533, หน้า 40 – 41) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพไว้ ดังนี้

1. ควรสอดคล้องและตอบสนองกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
2. ควรคำนึงถึงเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
3. ต้องเป็นกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายการเรียนรู้การสอนทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย

4. ควรเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม หรือลงมือปฏิบัติอย่างทั่วถึง
5. ควรเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาเหมาะสม
6. ควรเป็นกิจกรรมที่มีหลายรูปแบบ
7. ควรเป็นกิจกรรมที่ผู้สอนสามารถประเมินผลการปฏิบัติได้

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนตามกระบวนการหลักสูตรท้องถิ่น (อุดม
เชยกิจวงศ์, 2545, หน้า 44 – 45) ผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรตระหนักในประเด็น ดังต่อไปนี้
โรงเรียน ควรต้องแปลงสภาพจากโรงเรียนและห้องเรียนมาเป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้
ครู จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้สร้างบรรยากาศการเรียนรู้
กระตุ้นให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง แสวงหาข้อมูลวิทยากรต่าง ๆ ก่อนการเรียน
บทเรียน ควรมีความหลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนที่แตกต่างกัน เน้น
การเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนกับชีวิตจริงและชีวิตการทำงาน คำนึงถึงบริบทแวดล้อม
ในทั้งส่วนที่เป็นโลกาภิวัตน์ และท้องถิ่น หรือสังคมชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

โลกแห่งอนาคตของผู้เรียน เป็นโลกของความหลากหลาย เป็นโลกของข่าวสารข้อมูลที่
ไร้พรมแดน เป็นโลกของการเชื่อมโยงความคิด เป็นโลกของปัญญา ซึ่งผู้เรียนทุกคนสามารถสร้าง
การเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ระหว่างกัน ปัญญาก็จะขึ้นกับ
ผู้เรียนและสังคมนั้น

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ มีกระบวนการที่หลากหลาย
ตอบสนองต่อการพัฒนาด้านร่างกาย และสติปัญญาของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น
ควรเน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้
จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงผู้เรียน
สำคัญที่สุด

ขั้นตอนที่ 5 การจัดทำแผนการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 117-121) ได้กล่าวถึงการจัดทำแผนการสอนว่า การจัดทำแผนการสอน หมายถึง การผสมผสานเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนรู้ จากหลักสูตรกับหลักจิตวิทยาการศึกษา หรือنواتกรรมการเรียนใหม่ ๆ และปัจจัยความพร้อมของโรงเรียน ตลอดจนความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและสภาพของท้องถิ่น การจัดทำแผนการสอนจะช่วยให้ครูมีทิศทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ซึ่งครูจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจแต่ละขั้นตอนของการจัดทำแผนการสอนอย่างละเอียด เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพ และให้นักเรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ในการดำรงชีวิต การจัดทำแผนการสอนจะต้องมีการศึกษาหลักสูตร วิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์ เนื้อหาและกิจกรรม นำมากำหนดหน่วยการเรียนรู้ คาบเวลา กิจกรรมการเรียนการสอนกำหนดสื่อและอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรม พร้อมทั้งกำหนดการประเมินผลให้มีความสอดคล้อง และสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละขั้นตอน

สัจด อุทรานันท์ (2532, หน้า 266-267) กล่าวถึง การจัดทำแผนการสอนว่า หมายถึง การขยายรายละเอียดของหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยการกำหนดกิจกรรม และเวลาไว้อย่างชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ การจัดทำแผนการสอนมักกระทำกันเป็นรายวิชาหรือรายชั้นเรียน แผนการสอนเป็นแนวทางในการใช้หลักสูตรของครู หากไม่มีการจัดทำแผนการสอนการใช้หลักสูตรก็จะเป็นไปอย่างไม่มีจุดหมาย เป็นเหตุให้เกิดการเสียเวลาหรือบกพร่องในการใช้หลักสูตรเป็นอย่างมากอันส่งผลต่อความล้มเหลวของหลักสูตรในที่สุด

สมศักดิ์ เอี่ยมธรรมชาติ และคณะ (2538, หน้า 137) แสดงความคิดเห็นว่า การจัดทำแผนการสอน เป็นการจัดทำแนวดำเนินการและวิธีจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง โดยกำหนดจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรม เนื้อหา ประสบการณ์ที่จะให้กับผู้เรียนและวิธีการตรวจสอบผู้เรียนไว้อย่างชัดเจน แผนการสอนที่ดีจะต้องสามารถตอบคำถามได้ว่าสอนเรื่องอะไร เพื่ออะไร สอนอย่างไร จะทราบผลการสอนได้อย่างไร การจัดทำแผนการสอนจะทำให้ครูดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความมั่นใจ เพราะรู้เป้าหมายของการสอน สามารถจัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับเวลา วัยของผู้เรียน จำนวนผู้เรียน ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ตามลำดับชั้นจนเกิดพฤติกรรมตามจุดประสงค์ และสุดท้ายทราบปัญหาของการสอน สามารถปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์ และคณะ (2536, หน้า 23-24) กล่าวถึงการจัดทำแผนการสอนว่า การทำแผนการสอนจะช่วยให้ครูสามารถจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอนเพื่อนำไปใช้สอนให้สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน ระยะเวลา และสภาพการเรียนการสอนที่แท้จริงใน

แต่ละภาคเรียนช่วยให้ครูสอนได้ครบถ้วนทันเวลา มั่นใจในการสอน ทั้งจะช่วยให้ครูได้มีโอกาสศึกษาหลักสูตรแนวการสอน วิธีการวัดผลและประเมินผล ศึกษาเอกสาร ตำรา ได้อย่างละเอียด ทุกแห่งทุกมุม การจัดทำแผนการสอนก็เหมือนกับการจัดทำแผนปฏิบัติงานอื่น ๆ ซึ่งจะดำเนินการในเรื่องหลัก 3 ประการ คือการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการทำงานว่าในการทำงานนั้น ๆ เราต้องการอะไร การกำหนดวิธีปฏิบัติงาน หรือแผนปฏิบัติงานว่าทำอะไร เมื่อไร และสุดท้ายคือการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อให้รู้ว่าการปฏิบัติงานนั้น ได้ปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เพียงใด

นิคม ชมภูหลง (2545, หน้า 181) กล่าวถึงการจัดทำแผนการสอนที่ดีจะต้องดำเนินการเป็นลำดับ ตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรและเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์หลักสูตร
3. แบ่งคาบเวลา
4. จัดทำกำหนดการสอน
5. จัดทำตารางลำดับการใช้แผน
6. เขียนแผนการสอน
7. ประเมินแผนการสอน

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545, หน้า 35 – 37) กล่าวถึง การเขียนแผนการสอนซึ่งมีกระบวนการตามลำดับ ดังนี้

1. การกำหนดหัวข้อเรื่อง
2. การเขียนสาระสำคัญ
3. กำหนดขอบเขตเนื้อหา
4. การกำหนดจุดประสงค์ทั่วไปหรือจุดประสงค์ปลายทาง
5. การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์นำทาง
6. การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน
7. การกำหนดสื่อการเรียนการสอน
8. ประเมินผล

ดร.วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545, หน้า 139-148) กล่าวถึง การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ว่า

แผนการจัดการเรียนรู้ (แผนการสอน) หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้

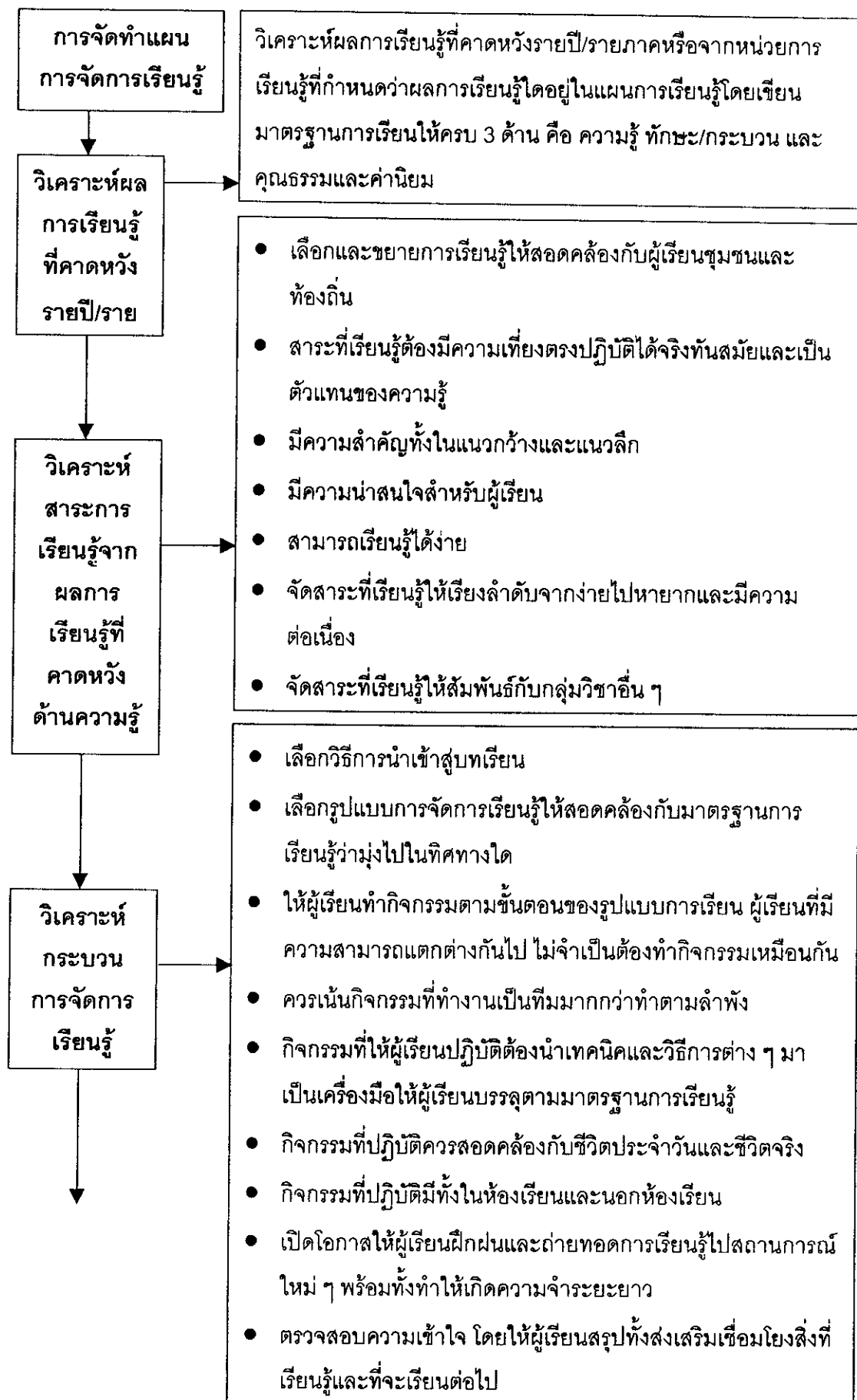
การจัดทำแผนการเรียนรู้ ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนมีอิสระในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งมีได้หลากหลายรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามผู้สอนควรปฏิบัติตามนโยบายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ว่าให้ใช้รูปแบบใด ถ้าโรงเรียนมิได้กำหนดรูปแบบไว้จึงเลือกแบบที่ตนเองเห็นว่าสะดวกต่อการนำไปใช้ สรุปขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ได้ ดังนี้

1. เลือกรูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ นำหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้แล้วมาพิจารณาจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
2. ตั้งชื่อแผนตามหัวข้อสาระการเรียนรู้
3. กำหนดจำนวนเวลา ระบุระดับชั้น
4. วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้จากผลการเรียนรู้รายปี/รายภาค ที่เลือกไว้เขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา โดยยึดหลักการเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ของลินน์ มอริส (Lynn Morris) ที่ว่าจุดประสงค์การเรียนรู้ต้อง
 - 4.1 บรรยายจุดหมายปลายทาง ไม่ใช่วิธีการ
 - 4.2 สะท้อนถึงระดับต่าง ๆ ของทักษะที่เกิด
 - 4.3 ใช้คำกริยาที่เป็นรูปธรรม และใช้องค์ประกอบ 3 ส่วน ตามของโรเบิร์ต เมจเจอร์ (Robert Mager) คือ
 - 4.4 พฤติกรรม (Overall Behavior)
 - 4.5 สถานการณ์หรือเงื่อนไข (Important Conditions)
 - 4.6 เกณฑ์ (Criterion)
5. เลือกจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วิเคราะห์ไว้แล้ว เฉพาะข้อที่สัมพันธ์กับหัวข้อสาระการเรียนรู้ กำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์ปลายทางตามธรรมชาติวิชา
6. วิเคราะห์สาระการเรียนรู้เป็นรายละเอียดสำหรับนำไปจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้จะเป็นเนื้อหาใหม่ของมวลเนื้อหาที่กำหนดไว้ที่จำเป็นต้องสอน
7. กำหนดจุดประสงค์นำทางตามลำดับความยากง่ายของเนื้อหานั้น ๆ
8. เลือกกิจกรรมและเทคนิคการสอนที่เหมาะสม

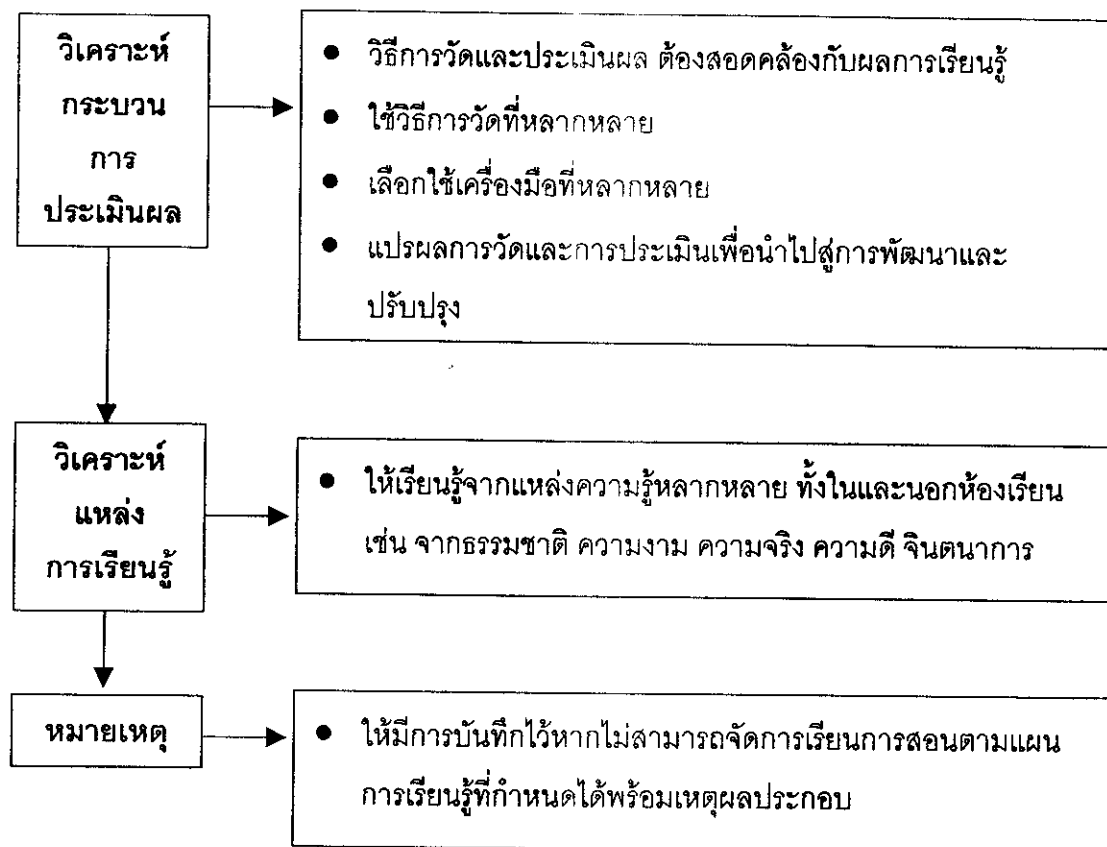
9. เลือกสื่ออุปกรณ์ สำหรับใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ที่เลือกมา เช่น รูปภาพ บัตรคำ วิดีทัศน์

10. จัดทำลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงขั้นตอนการสอนตามธรรมชาติวิชา ตามจุดประสงค์นำทาง และควรคำนึงถึงการบูรณาการเทคนิคและกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เข้าไว้ในแต่ละขั้นตอนด้วย

11. กำหนดการวัดผลประเมินผลโดยระบุวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ทั้งที่เกิดระหว่างเรียน ตามจุดประสงค์ย่อย/นำทาง และที่เกิดหลังการเรียนการสอนเมื่อจบแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการวัดหลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสม เช่น ปฏิบัติจริง การทดสอบความรู้ การทำงานกลุ่ม ฯลฯ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 (ต่อ)

ภาพที่ 5 แสดงขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

จากแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ว่า การจัดทำแผนการเรียนรู้ เป็นการวางแผน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ แผนการสอนประกอบด้วยส่วนสำคัญ ได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ กระบวนการประเมินผลแหล่งการเรียนรู้ และหมายเหตุ

5. บทบาทและความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ จึงต้องอาศัยการพัฒนาการสอนเป็นสิ่งควบคู่กันไป วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521, หน้า 32) การสร้างหลักสูตรไม่ใช่การสร้างเฉพาะเนื้อหาวิชาเท่านั้น หากประกอบด้วยตั้งแต่เรื่องจัดการเรียนการสอน กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน การจัดทำคู่มือครู การประเมินผล อีกประการที่สำคัญในการจัดทำหลักสูตร คือ หลักสูตรระดับชาติ หลักสูตร

ระดับท้องถิ่น ย่อมใช้บุคลากรที่แตกต่างกัน ชูศรี สุวรรณโชติ (2542, หน้า 32) กล่าวว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงมีดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2542, หน้า 32) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรในแต่ละระดับทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น พิจารณาแยกแยะบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร จะต้องเป็นผู้ที่สามารถกำหนดรูปแบบขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรได้ มีหน้าที่ให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะที่ถูกต้องแก่ผู้ร่วมงาน ดูแลความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน สามารถให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ มีบทบาทหน้าที่สำคัญคือ ศึกษาวิเคราะห์ติดตามผลการนำหลักสูตรไปใช้และเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องหลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตรในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2. บทบาทของครูและศึกษานิเทศก์

ครู คือ บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียน ดังนั้นบทบาทของครูจึงเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์แก่คณะผู้จัดทำหลักสูตร มีความเชื่อถือได้

ศึกษานิเทศก์ คือ บุคคลที่ใกล้ชิดกับบุคลากรส่วนใหญ่ของโรงเรียน และมีข้อมูลหลาย ๆ ด้านมีหน้าที่โดยตรงในการให้คำปรึกษาแก่โรงเรียนในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้บทบาทของศึกษานิเทศก์ ยังต้องให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่คณะผู้จัดทำหลักสูตร พิจารณาสภาพและความต้องการของภูมิภาคต่าง ๆ ได้ด้วย

3. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะบ่งบอกว่า การนำหลักสูตรไปใช้ที่โรงเรียนจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ คำแนะนำของผู้บริหารจะเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจของคณะผู้จัดทำหลักสูตรทำให้ตัดสินใจง่ายขึ้น ความเข้าใจเรื่องใหม่ ๆ ของผู้บริหารเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ความช่วยเหลือจากผู้บริหารในด้านความมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาทราบถึงปัจจัยสำคัญ ๆ ของการศึกษา ดังนั้นผู้บริหารจึงควรเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านการบริหาร มีความรู้ทางวิชาการในเรื่องหลักสูตร และบริหารหลักสูตรด้วย

4. บทบาทของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ ในการพัฒนาหลักสูตรทำงานพัฒนาหลักสูตรแต่ละกลุ่มวิชา จะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาร่วมเป็นคณะทำงาน ซึ่งการพิจารณาเลือกบุคคลเพื่อร่วมทำงานจะขึ้นอยู่กับลักษณะและวัตถุประสงค์แต่ละครั้ง คณะทำงานต้องมีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร และเฉพาะสาขาวิชา เพราะจะเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจลักษณะธรรมชาติของสาขาวิชา เนื้อหาสาระ และความคิดรวบยอดของแต่ละสาขานั้น

5. บทบาทของผู้แทนชุมชนและท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นก็เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเช่นกันที่จะต้องมีการนำเอาผู้แทนของท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม เพราะท้องถิ่นมีบทบาทและหน้าที่โดยตรงต่อการกำหนดหลักสูตร ในฐานะที่เป็นผู้ให้ข้อคิดเห็น ที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดรายละเอียดในหลักสูตร ที่เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นและความสนใจของชุมชน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นโดยตรง

6. นักเรียน ในการนำหลักสูตรไปใช้นักเรียนถือเป็นส่วนที่มีบทบาทสำคัญในทางที่จะส่งผลทางอ้อมมาสู่คณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตร ดังนั้นในการกำหนดหลักสูตรจึงมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงกระบวนการต่าง ๆ ในการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้บังเกิดผลเต็มศักยภาพ การประสานความร่วมมือกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ไม่สามารถมองข้ามได้

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2524, หน้า 30) กล่าวถึงบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการช่วยพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หน้าที่ของท่านเหล่านี้ก็คือ การศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรให้ถูกต้อง จัดโรงเรียนและบริการต่าง ๆ ให้สนับสนุนกระบวนการเรียนการสอน สนับสนุนจัดทำวัสดุอุปกรณ์ที่จะช่วยในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดำเนินการบริหารให้เป็นการบำรุงขวัญและเสริมกำลังใจให้กับครู

2. ผู้บริหารในระดับต่าง ๆ เป็นผู้ที่จะมีส่วนสร้างเสริมหรือทำลายประสิทธิภาพการเรียนการสอน จำเป็นจะต้องเข้าใจจุดหมายหลัก โครงสร้างของหลักสูตร การสนับสนุนโรงเรียนในด้านทรัพยากรทุกอย่าง สร้างแรงจูงใจให้สัมฤทธิ์ให้มีความริเริ่มสร้างสรรค์และพัฒนาโรงเรียนได้ดี

3. นักวิชาการ จะเป็นผู้ช่วยให้ครูพัฒนากระบวนการเรียนการสอนไปสู่ทิศทางที่กำหนดในหลักสูตร ช่วยให้ครูสนใจในความรู้ มีความคิดที่จะสานต่อจากนักวิชาการแนะนำ นิเทศ สาคิด ช่วยสนับสนุนให้ครูช่วยเหลือตนเองในด้านวิชาการ การพาไปศึกษาวิธีการที่ดีในโรงเรียนอื่น การประชุมและอบรมเพื่อช่วยครูในเรื่องที่ต้องการ

4. ผู้ปกครองและประชาชน เป็นผู้ช่วยโรงเรียนได้มากน้อยตามฐานานุรูป แต่อย่างน้อยการเอาใจใส่บุตรหลานในความรับผิดชอบของตนก็จะช่วยโรงเรียนได้มาก การแนะนำควบคุมดูแลให้เอาใจใส่ต่อการเรียน การทำตามครูสั่งสอน ผู้ที่มีแหล่งประกอบการดีอาจจัดสถานประกอบการของตนเป็นแหล่งความรู้ให้นักเรียนได้ศึกษาหรือฝึกภาคปฏิบัติหรืออาจเป็นวิทยากรการเรียนการสอนในโรงเรียน

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2532, หน้า 64) สรุปว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ บุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร นักเรียน บุคลากรภายนอกโรงเรียน ได้แก่ นักวิชาการศึกษานิเทศก์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาหลักสูตรวิจัยและการประเมินผล อาจารย์ในวิทยาลัยครูหรือมหาวิทยาลัย ตัวแทนประชาชนในสังคม ผู้ประสบความสำเร็จในแต่ละสาขาอาชีพเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายอำเภอ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 63) กล่าวถึงบทบาทของครูในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญและสามารถทำได้ทันที ซึ่งบทบาทดังกล่าว ได้แก่ บทบาทในด้านการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนสามารถปรับหรือเพิ่มกิจกรรมการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ด้านเนื้อหาของหลักสูตรครูผู้สอนสามารถเพิ่มหรือปรับรายละเอียดของเนื้อหา ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น การพัฒนาวิธีสอนของครูโดยเน้นความหลากหลายและพัฒนาหรือจะหาวิธีที่จะใช้วิธีสอนที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ด้านสื่อการเรียน คือ การนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งด้านบุคลากร วัสดุสิ่งก่อสร้าง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนให้มากขึ้น ด้านการรวบรวมข้อมูลของชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการเพื่อจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ด้านให้คำแนะนำแก่บุคคลที่จะพัฒนาหรือจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น ในด้านข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ร่วมจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามความต้องการของหน่วยงานที่จัดการศึกษา เช่น กลุ่มโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ อำเภอ บุญช่วย (2537, หน้า 46 - 47) กล่าวว่า บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ เป็นผู้ริเริ่มปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้ดีขึ้นเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เป็นผู้รวบรวมความคิดเห็นหรือความต้องการของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ประสานความคิดเห็นระหว่างผู้กำหนดหลักสูตรและผู้ใช้หลักสูตร ในกรณีที่มีการพัฒนาหลักสูตรแล้ว และหลักสูตรจำเป็นจะต้องนำไปใช้ ผู้บริหารจะต้องถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรให้แก่ผู้ใช้คือครูให้เข้าใจอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพื่อผลในการปฏิบัติ กรมวิชาการ (2539, หน้า 5) อธิบายว่า บทบาทของผู้รู้ในท้องถิ่น (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) คือ พัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียนหรือหน่วยงานในท้องถิ่นวางแผนการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอน ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตให้กับผู้เรียน กรมวิชาการ (2539, หน้า 12 - 13) ให้ความเห็นว่า บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีดังนี้

กรมต้นสังกัด มีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนครูผู้สอนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งด้านวิชาการ และงบประมาณที่จะใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน จัดให้มีเครือข่ายและศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ และสามารถเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้โรงเรียนนำชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

เขตการศึกษา / จังหวัด / อำเภอ มีบทบาทสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ปกครอง ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องบทบาทในการร่วมจัดการศึกษา ดำเนินการจัดทำศูนย์ข้อมูลของท้องถิ่น และให้เชื่อมโยงซึ่งกันและกันได้ ให้บริการและเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้ นิเทศติดตามและให้คำแนะนำแก่โรงเรียนเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ผู้บริหารและครูผู้สอนมีบทบาท ตระหนัก เห็นความสำคัญ และคุณค่าของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ตระหนักในตนเองว่าไม่ใช่ผู้รู้หมดทุกอย่างแต่เป็นผู้ที่สร้างกระบวนการเรียนและเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ ศึกษา สำรวจ และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เชิญวิทยากรในท้องถิ่นร่วมวางแผนและจัดกิจกรรมร่วมกับครูผู้สอน

กรมวิชาการ (2540, หน้า 6) กล่าวว่า ท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการได้ หมายถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนระดับต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตศึกษา กรมต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน

สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 183) มีความเห็นว่าควรแบ่งผู้ที่มีส่วนในการพัฒนาหลักสูตรออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มของคณะนักพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาวิชา ครู นักพัฒนาหลักสูตร และนักวัดผลการศึกษา
2. กลุ่มของผู้ที่ให้คำแนะนำ และสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของสังคม ได้แก่ ผู้เขียนหนังสือ บุคคลที่ทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ผู้แทนราษฎร ประชาชนทั่วไป และผู้ปกครองนักเรียน
4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน ได้แก่ ผู้เรียน และนักแนะแนวการศึกษา

สรุปได้ว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น คือ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถหลายกลุ่ม ซึ่งต่างก็มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันออกไป สำหรับความคิดเห็นของผู้วิจัยต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรนั้น ควรประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีความผูกพันในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร การบริหารหลักสูตรและผู้ใช้หลักสูตร ทั้งนี้เพราะบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลอันถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรมากที่สุด

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 136 - 137) กล่าวว่า ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น มีปัญหาในการดำเนินงานคือ

1. ปัญหาด้านครู ครูส่วนมากไม่มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นไม่ทราบว่าจะพัฒนาอย่างไร เริ่มต้นตรงไหน เพราะสอนนักเรียนแต่เพียงในหลักสูตรที่กำหนดเท่านั้น จึงไม่คิดจะพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ครูผู้สอนมีภาระงานสอนมากหรือรับผิดชอบงานหลายอย่างจึงไม่มีเวลาที่จะศึกษาหรือจัดทำ
2. ปัญหาด้านผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนไม่ให้การสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเท่าที่ควร และขาดความคิดริเริ่มในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ให้เข้ากับสภาพท้องถิ่นของโรงเรียน
3. ปัญหาด้านบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ศึกษานิเทศก์ไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นจึงไม่สามารถให้คำแนะนำหรือให้การนิเทศ การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในท้องถิ่นไม่มีวิทยากร ผู้รู้ มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น รวมทั้งขาดผู้ชำนาญการในด้านอาชีพและด้านข้อมูลท้องถิ่น
4. ปัญหาด้านนักเรียน นักเรียนไม่สนใจ ไม่เห็นความสำคัญของรายวิชาท้องถิ่น และมุ่งเรียนวิชาสามัญเพื่อศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย
5. ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ โรงเรียนไม่สามารถพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพราะไม่อาจจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อต่าง ๆ ได้ตามต้องการ และยังขาดเอกสารในการค้นคว้า เนื่องจากทางกระทรวงหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องการผลิตเอกสารไม่สามารถผลิตได้ทันและเพียงพอต่อความต้องการของโรงเรียนได้ นอกจากนี้ยังไม่มีความพร้อมในด้านสถานที่

6. ปัญหาด้านงบประมาณ โรงเรียนไม่มีงบประมาณที่ใช้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพียงพอ

7. ปัญหาด้านความร่วมมือจากท้องถิ่น โรงเรียนไม่มีความพร้อมในการจัดหลักสูตรระดับท้องถิ่น เนื่องจากโรงเรียนไม่ได้รับความร่วมมือจากท้องถิ่น หรือได้รับน้อย นอกจากนี้ยังขาดแหล่งประกอบการสนับสนุน

สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 319 – 320) เห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นในปัจจุบันก็คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา ส่วนมากยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรดีพอ อีกประการหนึ่ง ในอดีตที่ผ่านมา ครูก็ไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรเลย ดังนั้น เมื่อศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร โดยปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับท้องถิ่น การดำเนินงานดังกล่าวจึงเป็นงานใหม่สำหรับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เป็นเหตุให้ไม่สามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพได้ สมพิศ วงษ์แหยม (2534, หน้า 205 – 215) ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นปัญหาในด้านทรัพยากรบุคคล คือ บุคคลที่เป็นทรัพยากร ไม่มีเวลาว่างพอในการให้ความช่วยเหลือ และมีความรู้และประสบการณ์ด้านการพัฒนาหลักสูตรไม่เพียงพอ ศึกษานิเทศก์ก็มีภารกิจอื่นที่ต้องปฏิบัติจึงไม่สามารถนิเทศได้ตามกำหนด วราภรณ์ บางเลี้ยง (2535, หน้า 154 – 155) ศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของหน่วยงานใน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ได้แก่ ทักษะในการพัฒนาหลักสูตรของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและแหล่งความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร ความไม่พร้อมของข้อมูลที่จะต้องนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มณฑิชา ชนะสิทธิ์ (2539, หน้า 187–191) วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหา เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณ ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของโครงการ ปราชญ์ชาวบ้านไม่มีเวลา กิจกรรมการเรียนการสอนใช้เวลามากกว่าที่กำหนดและครูผู้สอนไม่มีเวลาจัดทำแผนการสอน ขจรจิต ไหลสกุล (2539, หน้า 183 – 194) วิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร สรุปว่าปัญหาที่พบส่วนใหญ่

ขาดบุคลากรดำเนินการ ขาดความร่วมมือและสนับสนุน วิทยากรขาดความรู้ ขาดการรวบรวมข้อมูลให้เป็นปัจจุบันขาดแนวทางให้บริการที่ชัดเจนและบุคลากรมีภารกิจมากไม่มีเวลา ข้อมูลไม่ครบประเภท ข้อมูลเกี่ยวกับสื่อไม่ชัดเจน แหล่งข้อมูลไม่เพียงพอ ขาดวิทยากรให้คำชี้แจง และขาดการแนะนำให้ ความรู้ในการนำข้อมูลมาใช้ วาสนา ณ นคร (2533, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพปัญหาการนำหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกระบี่ พบว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนประสบปัญหาขาดงบประมาณสนับสนุน เอกสารหลักสูตรและสื่อไม่เพียงพอกับความต้องการ ครูขาดความรู้และทักษะในด้านการสร้างสื่อ ด้านการวัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ พบว่า ครูไม่มีเวลาเตรียมตัว เนื่องจากมีงานอื่นต้องรับผิดชอบมาก ไม่ได้รับการนิเทศจากศึกษานิเทศก์อย่างต่อเนื่อง และประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ ด้านการเรียนการสอน พบว่า ครูต้องสอนวิชาที่ตนไม่ถนัด ขาดแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีสอน ไม่มีเวลาพอสำหรับการสร้างเครื่องมือวัดจุดประสงค์ สุรชาติพิทย์ งามนิล (2538, หน้า 186 – 190) ศึกษาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร พบว่า ปัญหาการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพที่โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่พบ คือขาดงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยเหนือ บุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาว่างพอ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนจำกัด ขาดข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากร แหล่งทรัพยากรอยู่ห่างไกลโรงเรียน และเวลาไม่เหมาะสมต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางสังคมในชุมชน รัชนิวัลย์ จุลบาท (2539, หน้า 146 – 157) วิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ปัญหาในการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น คือ วิทยากรไม่เพียงพอ คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ขาดงบประมาณสนับสนุน ศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอไม่สามารถออกนิเทศติดตามผล การจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ปัญหาในการนำหลักสูตรไปใช้ของโรงเรียน คือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ครูไม่มีเวลาเตรียมการสอน เนื่องจากสอนหลายวิชา ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอน ภาควิชาการ ขาดแหล่งวิชาการค้นคว้าเทคนิคการสอนใหม่ ๆ กรมวิชาการ (2540, หน้า 16) สรุปผลการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนว่า การนำผู้รู้

ในท้องถิ่นมาร่วมในการจัดการเรียน การสอน ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ผู้รู้บางคนไม่มีความมั่นใจในความรู้ของตนเอง ผู้รู้บางคนต้องประกอบอาชีพ จึงมีปัญหาในเรื่องของเวลาที่สอน ไม่ตรงกับเวลาที่โรงเรียนกำหนดให้ งบประมาณของโรงเรียนที่จะนำมาใช้ดำเนินการในเรื่องนี้มีค่อนข้างน้อย นิมิตร ต่อทิฆะ (2544, หน้า 69) ศึกษาปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา พบว่า มีปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในการจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานและการกำหนดเป้าหมาย จุดประสงค์การเรียนรู้ ศิรินา โปยประโคน (2545, บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจังหวัดชลบุรี พบว่า ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนด้านการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม และด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา

จากแนวคิดของนักการศึกษาและผู้ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะพบว่าปัญหาหรืออุปสรรคของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่ง ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ ได้สรุปไว้ชัดเจนดีแล้ว

ข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรมีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และบังเกิดผลในทางปฏิบัติมากที่สุดการกำหนดขอบเขตและข้อคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึง เรื่องนี้นักพัฒนาหลักสูตรได้กำหนดข้อที่ควรคำนึงถึงไว้ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ทัศนีย์ ศุภเมธี (2532, หน้า 35 – 36) กล่าวถึงข้อที่ควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นดังนี้

1. ควรใช้ข้อมูลที่มีความเชื่อถือได้ ซึ่งการได้มาของข้อมูลอาจได้มาโดยการสำรวจ การศึกษา การวิเคราะห์วิจัย ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรใหม่ที่ได้มามีความสอดคล้องเหมาะสมกับบุคคล และชุมชนให้มากที่สุด
2. กระบวนการแบบประชาธิปไตยถือเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ อย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์เหล่านี้นล้วนแต่เป็นเครื่องช่วยในการพัฒนาหลักสูตร
3. หลักสูตรในระดับท้องถิ่นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายในท้องถิ่น เช่น ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นต้น

4. การพัฒนาหลักสูตรจะประสบความสำเร็จต้องพัฒนาคุณภาพของผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนในระดับประถมศึกษาให้สำเร็จเสียก่อน ทั้งนี้เพราะการพัฒนาหลักสูตรต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาการสอน

5. การพัฒนาหลักสูตรก่อนนำไปใช้ต้องมีการวิเคราะห์และทดลองใช้เสียก่อน เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้มีคุณภาพในการนำไปใช้จริง ถึงแม้ว่าจะมีการนำไปใช้จริงแล้วก็ตาม แต่ก็ยังต้องมีการวิจัยประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ตลอดทั้งมีการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ

6. เอกสารหลักสูตรจะต้องมีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กับหลักสูตรท้องถิ่น

7. การพัฒนาหลักสูตรต้องเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และให้เหมาะสมกับผู้เรียนให้มากที่สุด เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

8. ครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เป็นผู้สร้างและพัฒนาหลักสูตรระดับหน่วยการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นด้วยตนเอง หาใช่เป็นหน้าที่ของกรมวิชาการแต่เพียงผู้เดียว เพราะครูเป็นผู้ที่เข้าใจท้องถิ่นมากที่สุด

นิคม ชมภูหลง (2545, หน้า 91) กล่าวถึง ข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

1. ข้อมูลถูกต้อง เชื่อถือได้
2. ใช้กระบวนการทำงานแบบประชาธิปไตยและวิธีการทางวิทยาศาสตร์
3. ต้องร่วมมือกับบุคคลหลายฝ่าย
4. ก่อนนำไปใช้ต้องวิเคราะห์ ทดลอง และหลังจากใช้แล้วต้องนิเทศติดตาม

ประเมินผลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

5. ต้องพัฒนาเอกสารหลักสูตรควบคู่กับหลักสูตรท้องถิ่น
6. ต้องพัฒนาคุณภาพครู และผู้บริหารโรงเรียน ก่อนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
7. ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเหมาะสมกับผู้เรียนให้มากที่สุด เพื่อจะสนองตอบต่อ

การเรียนรู้ได้ดีที่สุด

จากแนวคิดของนักการศึกษาสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรควรคำนึงถึงการใช้ข้อมูล กระบวนการทำงาน ความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ ทดลองใช้รวมทั้งการติดตาม ประเมินผล การพัฒนาเอกสารและหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ขนาดของโรงเรียน ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขนาดโรงเรียนออกเป็น 2 ขนาด คือ ขนาดใหญ่มีจำนวนห้องเรียนตั้งแต่ 18 ห้องขึ้นไป ขนาดกลางมีจำนวนห้องเรียนไม่เกิน 18 ห้อง

เรณู องค์เมธนี (2543, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการดำเนินงานวิชาการกับคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12 พบว่า ปัจจัยการดำเนินงานวิชาการ และคุณภาพการเรียนการสอนมีความแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียนและสถานที่ตั้งโรงเรียน

พิสิทธิ์ จันทระนตร (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสกลนคร จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ผลการวิจัย พบว่า สภาพการปฏิบัติงานมีการวางแผนงานวิชาการและการจัดการงานวิชาการสูงกว่าด้านอื่น ๆ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติงานต่ำกว่าด้านอื่น ๆ คือ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในภาพรวม พบว่า โรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดเล็กมีสภาพการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ปัญหาในการบริหารงานวิชาการโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีด้านสิ่งสนับสนุนและส่งเสริมงานวิชาการสูงกว่าด้านอื่น ๆ ส่วนด้านที่มีปัญหาคือต่ำกว่าด้านอื่น ๆ คือ ด้านผู้บริหารเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในภาพรวม พบว่า โรงเรียนทั้ง 3 ขนาดมีปัญหาในการบริหารวิชาการแตกต่างกัน

เกื้อกุล แสงพริ้ง (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 ผลการวิจัย พบว่า ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนโดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับมาก และความเป็นผู้นำทางวิชาการแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน และวุฒิทางการศึกษาโดยโรงเรียนขนาดเล็ก ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนน้อยกว่าโรงเรียนขนาดกลางและแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในการบริหารส่วน ประสิทธิผลของโรงเรียนโดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับมากและประสิทธิผลของโรงเรียนแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยโรงเรียนขนาดเล็กมีประสิทธิผลน้อยกว่าโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดกลางมีประสิทธิผลน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่และแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามวุฒิทางการศึกษาและประสบการณ์ในการบริหารและความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน วุฒิทางการศึกษาและประสบการณ์ในการบริหาร

ผลการวิจัยของ รุจิรา อุดรแก้ว (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัย พบว่า ระดับขนาดโรงเรียนมีผลต่อการดำเนินงานวิชาการ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่มีปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดกลางมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

สุมาลี จันทรใหม่ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพงานวิชาการและแนวทางพัฒนาคุณภาพงานวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญ เขตการศึกษา 12 ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพงานวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 จำแนกตามขนาดโรงเรียนและสถานภาพของบุคลากร โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ฮอย และ มิสเกล (Hoy & Miskel, 1991 p. 3737) พบว่าขนาดของโรงเรียนมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของประสิทธิผลโรงเรียน

ช่วงชั้นการเรียน ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดช่วงชั้นการเรียนออกเป็น 2 ช่วงชั้นตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน คือ ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 และช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาช่วงชั้นที่ 1 ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ช่วงชั้นที่ 2 ระดับประถมศึกษาปีที่ 4

สรุปว่า ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดโรงเรียนและช่วงชั้นการเรียน เป็นตัวแปรอิสระในการศึกษาครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สมพิศ วงษ์แหยม (2534, หน้า 203-215) วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การพัฒนาหลักสูตรมีการดำเนินการในลักษณะการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำเนื้อหา/รายวิชาใหม่ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมนั้นเป็นลักษณะการพัฒนาหลักสูตรที่ดำเนินการมากที่สุด ทรัพยากรท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรบุคคลและนำมาใช้ในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ปัญหาที่พบคือ บุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาว่างพอ

วรารณณ์ บางเลี้ยง (2535, หน้า 148-155) วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า ทุกหน่วยงานในสังกัดมีการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อที่จะนำหลักสูตรไปใช้มากกว่าเพื่อที่จะปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น พบว่า กลุ่มประสบการณ์ที่ปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นส่วนใหญ่ ได้แก่ กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ซึ่งเป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปัญหาส่วนใหญ่ ได้แก่ ทักษะในการพัฒนาหลักสูตรของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง แหล่งความรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังไม่เป็นไปตามที่หลักสูตรต้องการ

รุ่งฟ้า นิรัญวงศ์ (2536, บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง การศึกษาความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นของครูประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ หมวดยานเลือกชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ร้อยละ 52.8 มีความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ หมวดยานเลือกให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น อยู่ในระดับที่ยังต้องปรับปรุงโดยเฉพาะด้านการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ การปรับรายละเอียดของเนื้อหาและการจัดทำรายวิชาใหม่ ส่วนการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนมีความรู้ระดับปานกลาง ด้านปัญหา พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตร ครูยังไม่มีความเข้าใจในวิธีการเตรียมข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ครูศึกษาเอกสารหลักสูตรแล้วแต่ยังขาดความเข้าใจ

ช่อม กรไกร (2537, หน้า 99-100) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารและครูวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา มีความคิดเห็นว่า โรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ขั้นตอนการจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานมีการปฏิบัติในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ขั้นตอนการกำหนดความต้องการของท้องถิ่นมีการปฏิบัติในการสำรวจความต้องการของท้องถิ่นก่อนจัดหลักสูตรอยู่ในระดับน้อย ขั้นตอนการกำหนดเป้าหมายจุดประสงค์การเรียน การจัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือเนื้อหาหรือกิจกรรม การปรับปรุงและพัฒนา มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ขั้นตอนการจัดทำ แผนการสอน คู่มือและสื่อ

มีการปฏิบัติในการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ที่ปลูกฝังให้นักเรียนรักถิ่นของตนเองอยู่ในระดับน้อย ความคิดเห็นของผู้บริหารกับครูวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาไม่แตกต่างกัน

ปราณี เปี่ยมคล้า (2537, หน้า 149-160) ศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เขตการศึกษา 1 พบว่า ครูส่วนใหญ่มีความรู้ในเรื่องความหมายและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากเป็นลำดับที่ 1 และมีความรู้เรื่องลักษณะและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นน้อยเป็นลำดับสุดท้าย ครูส่วนใหญ่มีการเก็บข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นของท้องถิ่น เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวิทยาการท้องถิ่นน้อยที่สุด ครูส่วนใหญ่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้วิธีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุดและใช้วิธีการจัดทำเนื้อหาใหม่น้อยที่สุด ครูส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยใช้กิจกรรมการสอนแบบบรรยายและอภิปรายมากที่สุดมีการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นประเภทวัสดุต่าง ๆ มาใช้เป็นสื่อการสอนมากที่สุด ส่วนวิทยาการท้องถิ่นนำมาใช้น้อยที่สุด

วิจิตร ไชยศิลป์ (2537, หน้า 166-171) วิจัยเรื่อง การสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน พบว่า สภาพการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ครูส่วนใหญ่มีการพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มทักษะภาษาไทย โดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริม ปรับสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่แล้วและจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้แก่ ครูที่สอนในระดับชั้นเดียวกัน ส่วนการปรับ เพิ่ม ลด รายละเอียด การจัดทำเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ มีการดำเนินการค่อนข้างน้อยและดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มทักษะภาษาไทย และกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์เท่านั้น ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ขาดเอกสารหรือแหล่งความรู้สำหรับให้ครูศึกษาและค้นคว้า ขาดวัสดุและงบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งครูส่วนใหญ่แก้ปัญหาโดยร่วมกันจัดทำในระดับกลุ่มโรงเรียน

วิรุฬห์ โภคาพันธ์ (2537, หน้า 101-105) วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาในการปฏิบัติตามแนวดำเนินการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง

พ.ศ. 2533) ในโรงเรียน สังกัด สปจ. ภูเก็ต พบว่า การจัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตาม เหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสมนั้น โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของ ท้องถิ่น โดยปรับวิธีสอนให้เหมาะสมมากที่สุด ส่วนการปรับและเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหา มี การปฏิบัติในระดับปานกลาง สำหรับการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรและการจัดทำหลักสูตร ขึ้นมาใหม่ มีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด การเลือกใช้สื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่น พบว่า โรงเรียนได้ใช้สื่อ ที่มีอยู่ในพัฒนาสื่อที่มีอยู่ให้มีคุณภาพสูงขึ้นมีการปฏิบัติในระดับน้อย การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ประกอบการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนได้ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอน มากที่สุด ส่วนการใช้บุคลากรในท้องถิ่นมีการปฏิบัติในระดับน้อย การใช้แหล่งวิทยากรและ สถานประกอบมีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของ ท้องถิ่น ของหน่วยงานในสังกัด สปจ. ภูเก็ต คือ ยังไม่ได้จัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ และไม่ได้จัดทำ เอกสารหลักสูตรเพิ่มเติม ครูไม่มีความรู้ความเข้าใจดีพอและมีความยุ่งยากในการดำเนินการ

กิตติพงศ์ ศิริสูตร (2538, หน้า 181-188) วิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สุพรรณบุรี พบว่า ครูส่วนใหญ่มีการศึกษาและนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องวัฒนธรรมและ ขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับ เพิ่ม รายละเอียดเนื้อหา และปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 โดยนิมนต์ พระสงฆ์และเชิญ ผู้อาวุโสหรือผู้แก่เฒ่า มีครูผู้สอนในระดับชั้นเดียวกันมาร่วมในการพัฒนา หลักสูตรและปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ถ่ายทอดความรู้หรือประสบการณ์ โดยการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนร่วมกับครู ให้คำปรึกษาแนะนำโดยตรงแก่ครูผู้สอน ปัญหาส่วนใหญ่ ขาด งบประมาณและขาดเอกสารในการค้นคว้า ผู้บริหารโรงเรียนและศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ไม่มี ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

สุชาติพิทย์ งามนิล (2538, หน้า 178-190) ศึกษาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนา หลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพของโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร พบว่า ปัญหาการส่งเสริมสนับสนุน ให้ครูนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในกลุ่ม การงานและพื้นฐานอาชีพที่โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่พบคือ ขาดงบประมาณสนับสนุนจาก หน่วยงานอื่น บุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาว่างพอ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนจำกัด

ขาดข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากร แหล่งทรัพยากรอยู่ห่างไกลโรงเรียน และเวลาไม่เหมาะสมต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

มณฑิชา ชนะสิทธิ์ (2539, หน้า 187-191) วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหา การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดย ภูมิปัญญาชาวบ้าน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่า การสร้างหลักสูตร หลักการแนวคิดโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้านของโรงเรียนส่วนใหญ่ คือ การศึกษาเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียน เรียนรู้การประกอบอาชีพโดยใช้ ทรัพยากรในชุมชน โรงเรียนส่วนใหญ่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยครูผู้สอนในกลุ่มการงานและ พื้นฐานอาชีพระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 และในวิชาเลือกเสรีระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ใน ลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม เป็นการปฏิบัติ การสาธิต และ ลักษณะการปรับรายละเอียดเนื้อหาโดยปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมให้คำปรึกษาและเป็นผู้กำหนด เนื้อหา ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ได้แก่ ขาดแคลนงบประมาณ ผู้บริหาร ไม่เห็นความสำคัญของโครงการ ปราชญ์ชาวบ้านไม่มีเวลา กิจกรรมการเรียนการสอนใช้เวลา มากกว่าที่กำหนดและครูผู้สอนไม่มีเวลาจัดทำแผนการสอน

รัชนีวัลย์ จุลบาท (2539, หน้า 145-157) วิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานพัฒนา หลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการงานและ พื้นฐานอาชีพในระดับจังหวัด มีการแต่งตั้งคณะกรรมการและการศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนจัดทำ หลักสูตร มีการเตรียมบุคลากรที่เป็นศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ เพื่อเป็น วิทยากรแกนนำ จัดทำแนวการสอนในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพในระดับอำเภอ การจัดทำ หลักสูตรระดับท้องถิ่นในระดับอำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ไม่มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ส่วนการกำหนดจุดประสงค์โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนยึดตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นหลักปัญหาที่พบในการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น คือ วิทยากรไม่เพียงพอ คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ขาด งบประมาณในการสนับสนุน

กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 2-5) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จใน การบริหารโรงเรียน โดยการวิเคราะห์โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนตามแนว ปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานโรงเรียนดีเด่น สังกัดกรมสามัญศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนทั่วประเทศ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่า โรงเรียนส่วนใหญ่จัดหลักสูตรโดยการปรับเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น จัดทำเอกสารประกอบการเรียน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนวิชาชีพต่าง ๆ เช่น หัตถศิลป์ ดนตรี การประมง ไฟฟ้า ก่อสร้าง สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขกลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สุมาลี ศรีพุทธรินทร์ (2540, หน้า 42) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของครูผู้สอน ผู้บริหารและกรรมการโรงเรียนต่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ ตามความต้องการของชุมชน ตามแผนปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอน ผู้บริหารและกรรมการโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ ตามความต้องการของชุมชน โดยส่วนรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อจำแนกเป็นชั้น พบว่า ครูผู้สอน ผู้บริหารและกรรมการโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ ตามความต้องการของชุมชน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ทั้งชั้นวางแผนการพัฒนาหลักสูตรและชั้นดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพครูตามความต้องการของชุมชน โดยส่วนรวมของครูผู้สอน ผู้บริหาร และคณะกรรมการโรงเรียน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพครูตามความต้องการของชุมชน ไม่แตกต่างกัน

อุบล ชมประสพ (2541, หน้า 73-77) วิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่า ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ในภาพรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสงขลาที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ด้านการจัดระบบข้อมูลพื้นฐานมีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลาที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน มีปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า ด้านการจัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อการเรียนมีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิมิตร ต่อทิฆะ (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่องศึกษาปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา พบว่า

ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา ที่ปฏิบัติตามในโรงเรียนที่ขนาดต่างกัน มีปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อทดสอบรายขั้นตอน พบว่า ขั้นตอนที่ 1 การจัดระบบข้อมูลพื้นฐานและขั้นตอนที่ 3 การกำหนดเป้าหมายจุดประสงค์การเรียนรู้ มีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยต่างประเทศ

เทเลอร์ (Taylor, 1996, pp. 2213-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบหลักสูตรวิทยาศาสตร์ ระหว่างหลักสูตรนานาชาติ ในประเทศอังกฤษและแคว้นเวลส์ กับหลักสูตรในรัฐออนตาริโอ ประเทศแคนาดา พบว่า ระบบการศึกษาในรัฐออนตาริโอ มีการกระจายอำนาจทางการศึกษามากกว่าระบบการศึกษาในประเทศอังกฤษแคว้นเวลส์ เช่น การส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใช้ได้เอง ในขณะที่หน่วยงานทางการศึกษาส่วนท้องถิ่นของประเทศอังกฤษ และแคว้นเวลส์ มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใช้เองมีน้อยมาก ดังนั้นควรจะผลักดันให้มีการจัดการศึกษาที่มีการเน้นการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่น เช่น การทำโปรแกรมวิทยาศาสตร์ ในรัฐออนตาริโอมาใช้สอน และให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากยิ่งขึ้น

บรูเลอร์ (Butler, 1996, pp. 4254-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการออกแบบกราฟิกที่มีประสิทธิภาพ พบว่าควรรวบรวมแนวคิดและสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบกราฟิกที่จำเป็นทางการศึกษาให้ได้มากที่สุดก่อนดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร จากนั้นจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟิก และนักการศึกษา เมื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรแล้วควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทั้งนี้หน่วยงานสังกัดควรสนับสนุน ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมด้วย

ออตา (Ota, 1995, pp. 2118-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบการคิดเรื่องการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรดูแลสุขภาพ พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อในการดูแลสุขภาพแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ยังให้ผลสัมฤทธิ์คงเดิม เมื่อนำไปใช้สอนกับท้องถิ่นในลักษณะเดียวกัน การนำไปสอนพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ด้านการฝึกอบรม ส่วนด้านเนื้อหา ด้านทักษะและโดยรวมไม่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการคิด ด้านความรู้ ความจำ ด้านความเข้าใจ และโดยรวมไม่แตกต่างกัน

สรุปผล งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนส่วนใหญ่มีการจัดทำในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือการจัดกิจกรรมเสริมมากที่สุด กลุ่มประสบการณ์ที่มีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรมากที่สุด คือ กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และจัดทำในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 มากที่สุด ทรรศนะของท้องถิ่นที่นำมาใช้ส่วนใหญ่ คือ บุคคลหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ส่วนปัญหาที่พบเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดทักษะการพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญ ขาดงบประมาณ ครูมีภาระงานมากไม่มีเวลา ขาดแหล่งวิทยากรและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไม่เป็นไปตามกระบวนการ และขนาดโรงเรียนมีผลต่อการบริหารโรงเรียน การปฏิบัติหน้าที่ทางวิชาการและทักษะต่อการปฏิบัติงานในเรื่องการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและการจัดทำแผนการสอนต่างกัน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศทำให้ผู้วิจัยทราบปัญหาต่าง ๆ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และได้นำมาเป็นแนวทางในการทำวิจัย